

Vlaanderen
is natuur

Jaarrapport2015

Agentschap voor Natuur en Bos

Voorwoord

“Vertrek niet vanuit de verschillen als je doelgroepen wil verzoenen. Kijk wat jullie samen sterker kan maken.”

We kunnen nog veel leren van de natuur. Een zonnige zomer? Zachte winters? Niets in de natuur past zich zo makkelijk aan ... als de natuur zelf. Dat lijkt een evidentie maar het is niet vanzelfsprekend. Zo overleven planten ogenschijnlijk eenvoudig dankzij het complexe proces van zonlicht en fotosynthese.

We hebben in 2015 ook in ons licht laten schijnen op het Agentschap voor Natuur en Bos. Een intens proces van these, antithese en synthese. Als organisatie zijn we hier rijker en overtuigender uitgekomen. En dat is nodig om met vereende krachten de uitdagingen voor ons agentschap aan te gaan.

Om onze organisatie daar goed op voor te bereiden, hebben we ons team de voorbije maanden laten inspireren door de ideeën van *Mobile School*. Zij vertrekken vanuit de positieve veerkracht die straatjongens hebben om hen (nog) sterker te maken. In een notendop: vertrek niet vanuit de verschillen of de problemen als je doelgroepen wil verzoenen. Kijk wat jullie samen sterker kan maken. Leer uit het verleden en zoek creatieve oplossingen. Alles begint met de juiste – positieve - *mindset* om je doel te bereiken.

Het is met die ingesteldheid dat we in 2016 niet enkel de Europese Natuurdoelen willen aanpakken, maar alle natuuruitdagingen. We zijn klaar om de natuur in Vlaanderen op een positieve en overtuigende manier aan te pakken. Wendbaar en veerkrachtig.

Ik bedank oprecht iedereen voor de wijze waarop we als organisatie gegroeid zijn het voorbije jaar.

Marleen Evenepoel
Administrateur-generaal
Agentschap Natuur en Bos

Inleiding

Het Agentschap voor Natuur en Bos

Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) is een agentschap van de Vlaamse overheid. Het is onze taak om elke dag te werken aan het behoud, de bescherming en de ontwikkeling van natuur. Zorgen voor duurzame natuur betekent rekening houden met economische, maatschappelijke en ecologische aspecten van de maatschappij. Deze drie thema's vormen de basis voor de werking van het agentschap.

Samen met partners een groter draagvlak creëren voor natuur

En om die taak te vervullen, werken we samen met veel verschillende partners. Zo willen we een groter draagvlak creëren voor natuur. Onze deur staat open voor iedereen: van een grote multinational die bomen wil planten tot een lokale jeugdbeweging die in een stukje natuur wil kamperen.

Ons doel: meer en betere natuur voor iedereen

De missie van het ANB is: 'Meer natuur en betere natuur waar we samen voor zorgen'. Deze missie hebben we vertaald naar drie thema's waar wij op werken:

1. **Biodiversiteit in Vlaanderen.** Binnen dit thema werken we aan het behalen van de natuurdoelen voor Europees beschermde habitats en soorten, bescherming van soorten, controleren van overlast door soorten en de uitbreiding van de oppervlakte natuur.
2. **Beleving en toegankelijkheid van natuur.** In dit luik werken we aan de beleving van de natuur en zorgen we voor natuur in de buurt van iedereen.
3. **Waarde van natuur en ecosystemen.** Met dit thema maken we de waarde van natuur en ecosysteemdiensten zichtbaar voor de maatschappij.

Een sterke inhoudelijke werking heeft bovendien een goede ondersteuning nodig van het beleid. Daarom werken we ook mee aan wetgevende kaders, handhaving, ruimtelijke planning, communicatie en wetenschappelijke onderbouwing als kritische voorwaarden voor een efficiënt en effectief natuurbeleid.

Ook in de werking van het agentschap zelf streven we naar efficiëntie, effectiviteit, klantgerichtheid en integriteit.

Inhoud

1. Strategische doelstellingen en operationalisering	6
SD 1. Het agentschap draagt bij tot de verhoging van de biodiversiteit in Vlaanderen	6
OD 1.1. Het ANB ontwikkelt en implementeert een biodiversiteitsvisie als invulling van de EU-strategie.....	6
OD 1.2. Het ANB voert het Natura 2000–programma uit door de realisatie van de G-IHD tegen 2050.....	12
OD 1.3. Het ANB werkt mee aan het voorkomen en onder controle houden van schade en overlast door soorten.....	21
SD 2. Het agentschap verhoogt de beleving van natuur.....	24
OD 2.1. Het ANB zet in op een verhoogde beleving van natuur	24
OD 2.2. Het ANB faciliteert en realiseert meer en beter groen in en rond de stad.....	27
SD 3. Het agentschap valoriseert de waarde van natuur en maakt ze zichtbaar voor de maatschappij	33
OD 3.1. Het ANB optimaliseert beheerpraktijken door het streven naar een kosteneffectief en adaptief beheer voor een breed gamma van ecosystemendiensten.....	33
OD 3.2. Het ANB streeft naar een duurzaam gebruik of medegebruik van natuur door een divers en kwalitatief aanbod van producten en de optimalisatie van hun afzet.....	34
OD 3.3. Het ANB maakt ecosystemendiensten zichtbaar, bouwt ze uit en promoot de toepassing ervan.....	36
OD 3.4. Het ANB vermarkt producten uit haar domeinen op een duurzame manier	37
2. Kritische voorwaarden voor een kwaliteitsvol natuurbeleid	39
2.1. Kennisdeling en vorming	39
2.2. Personeel en organisatiestructuur	41
2.3. Logistiek.....	44
2.4. ICT	45
2.5. Communicatie	47
2.6. Financieel management	50
2.7. Handhaving.....	51
2.8. Regelgeving	53
2.9. Maatschappelijk verantwoord ondernemen	56
3. Regeringsafspraken	58
3.1. Aanbevelingen Audit Vlaanderen.....	58
3.2. Opvolging kerntakenplannen	58

3.3. Opvolging personeelsbesparing	59
4. Het agentschap in cijfers	61

1. Strategische doelstellingen en operationalisering

SD 1. Het agentschap draagt bij tot de verhoging van de biodiversiteit in Vlaanderen

Deze doelstelling bestaat uit drie luiken: algemene biodiversiteit, de Europese natuurdoelen en het voorkomen van overlast en schade. In vergelijking met voorgaande jaren verschuift de focus binnen deze doelstelling van het plannen naar het realiseren.

OD 1.1. Het ANB ontwikkelt en implementeert een biodiversiteitsvisie als invulling van de EU-strategie

Volgens de Europese biodiversiteitsstrategie dient het verder verlies aan biodiversiteit en de achteruitgang van ecosysteemdiensten tegen 2020 stopgezet te zijn:

- 17% van de landoppervlakte moet in gericht natuurbeheer zijn of een beschermingsstatus hebben;
- 15% van de gedegradeerde ecosystemen moet hersteld zijn;
- er moet een groene infrastructuur ontwikkeld worden om een verbetering van de biodiversiteit en van de ecosysteemdiensten te realiseren.

In de eerste plaats gaat de aandacht gebiedsgericht naar de uitbreiding van de oppervlakte natuur om zo voldoende grote gebieden te creëren. Daarnaast wordt het natuurbehoud gericht op herstel en behoud van te beschermen habitats en populaties van soorten en op verbetering van het natuurlijk milieu. Aanvullend hierop wordt de landschappelijke en ecologische samenhang versterkt door een gepast beheer van verbindings- en natuurverwevingsgebieden die cruciaal zijn voor de migratie van soorten zoals perceelsranden, bermen en groene elementen in en rond de stad. Om het bestaan op lange termijn te verzekeren wordt natuur verankerd in ruimtelijke plannen.

Complementair aan de gebiedsspecifieke aanpak wordt een gericht actief soortenbeleid gevoerd om de toestand van de Europese en Vlaamse prioritaire soorten te verbeteren. Dat zijn in totaal 137 soorten, waarvan voor 102 Europees te beschermen soorten doelen werden geformuleerd. Het uitgangspunt hiervoor is een leefgebiedenbenadering waarbij een optimale beleids- en gebiedsintegratie wordt nagestreefd.

Het soortenbeleid beoogt dat in 2020:

- 30 % van de Vlaamse prioritaire soorten in de categorieën 'met uitsterven bedreigd', 'bedreigd' of 'kwetsbaar' minstens twee categorieën gestegen zullen zijn in de Rode Lijst;
- dat beschermde, maar momenteel niet-kritische soorten, minimaal behouden blijven, zowel in aantal individuen als in aantal populaties.

Via stimulerende en ondersteunende maatregelen worden samenwerking en responsabilisering van andere actoren en doelgroepen bevorderd. Ter ondersteuning van het geïntegreerd beheer voor de natuur wordt een nieuw financieringssysteem opgezet voor de subsidiëring gericht op het

ambitieniveau van de beheerder. Daarnaast worden alternatieve financieringsinstrumenten ontwikkeld en uitgetest en wordt er maximaal beroep gedaan op cofinanciering vanuit EU-programma's.

Resultaten

Biodiversiteit in Vlaanderen

Een globaal afwegingskader Vlaamse natuur werd uitgewerkt en opgenomen in het ontwerp van het Vlaams Natura2000 programma.

Voor translocatie en herintroductie van soorten werd een visie en afwegingskader uitgewerkt. Dit zal in 2016 gefinaliseerd worden.

In samenwerking met het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV), het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek en het Departement Leefmilieu, Natuur en Energie begeleidde ANB de ontwikkeling door het VITO van een ontsnipperingstool. Dit instrument zal op basis van verschillende criteria prioritair aan te pakken versnipperingsknelpunten aanduiden, zodat maatregelen om leefgebieden van soorten met elkaar te verbinden optimaal kunnen worden ingezet.

Ter bescherming van de zeezoogdieren werd een Besluit van de Vlaamse Regering goedgekeurd, waardoor warrelnetten en kieuwnetten in de Vlaamse strandzone nu verboden zijn.

Een reeks aanpassingen aan het Soortenbesluit werd voorbereid, waarbij onder meer de wolf en de eikelmuis een wettelijk beschermde status zouden krijgen. Tevens werd de mogelijkheid gecreëerd om soortenbehoudsmaatregelen te nemen of soortenbeschermingsprogramma's op te stellen voor alle soorten die beschermd zijn volgens het Soortenbesluit of die opgenomen zijn in de klassen 'uitgestorven', 'ernstig bedreigd', 'bedreigd', 'kwetsbaar' en 'bijna in gevaar' van een rode lijst.

Ruimtelijke planning

Het besluit rond boscompensatie werd eind 2014 aangepast: voor Europees beschermde boshabitats werd de compensatiefactor verhoogd tot 3. Tevens dienen ontbossingen van meer dan 3 ha voortaan in natura gecompenseerd te worden. Aanvragen vanaf eind 2014 worden via deze nieuwe regeling behandeld.

Ook in de ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP) die worden opgemaakt in het kader van AGNAS, worden waar mogelijk ruimtelijk bedreigde bossen meegenomen en herbestemd. Dit was onder meer de situatie in het RUP 'Dijlevallei van Werchter tot Bonheiden' en 'Gerkenberg – Herenbosse', die beide in 2015 definitief werden goedgekeurd.

De wettelijke basis voor de toplaag ruimtelijk bedreigde bossen werd goedgekeurd. Er werd een aanpassing aan het Bosdecreet voorgesteld die ontbossing van de toplaag ruimtelijk bedreigde bossen afhankelijk maakt van een beslissing van de Vlaamse Regering. Parallel is in samenspraak met Ruimte Vlaanderen verder gewerkt aan een omzendbrief om de gemeenten te sensibiliseren rond ruimtelijk bedreigde bossen.

Mits politieke goedkeuring worden de strategische open ruimte projecten (SORP) Voeren en Duinengordel opgestart. Het meerjarenprogramma SORP Bosland wordt verder uitgevoerd. De RUP's voor de Sahara (Lommel) en de Grooten hof (Overpelt) worden afgerond. Daarnaast werd, in samenspraak met partners, gestart met de uitvoering van verscheidene acties uit het ontsnipperingsplan Bosland. Onder meer is de realisatie van een wilddetectiesysteem voorzien langs de Kamperbaan waarbij voor het eerst een willdraster gecombineerd zal worden met een detectiesysteem dat ter hoogte van oversteekplaatsen de autobestuurders waarschuwt voor overstekend wild.

Alternatieve financiering

Er werd een conceptnota opgesteld voor het nieuwe financieringssysteem ter ondersteuning van het geïntegreerd beheer van natuur. Na overleg met het middenveld werd een ontwerpbesluit van de Vlaamse Regering opgemaakt.

In samenwerking met het Waals Gewest en de federale overheid werd een voorstel uitgeschreven voor een Integrated Project binnen het LIFE-fonds. Het project heeft als doel de implementatie van de Europese natuurdoelen te ondersteunen. Door de goedkeuring van het project wordt over een periode van 6 jaar €11,4 miljoen Europese steun verkregen voor de realisatie van Europese natuurdoelen. Bijna de helft van deze steun wordt toegekend aan Vlaanderen.

In het kader van een interne reorganisatie werd het team Ecosysteemdiensten (ESD) opgericht. Binnen het team ESD zal nagedacht worden over de manier waarop het concept ecosysteemdiensten kan worden gevaloriseerd voor het natuurbeleid. Dit met oog op enerzijds nieuwe / alternatieve financieringsinstrumenten en anderzijds om (recurrente) kosten voor het ANB te drukken.

Voor de implementatie van de voorziene maatregelen voor biodiversiteit en bos in het Programma voor Plattelandsontwikkeling III werden de richtlijnen voor dossierbehandeling en controles verder uitgewerkt.

Integraal waterbeleid

Conform de samenwerkingsovereenkomst zorgen het ANB en de VMM voor een maximale afstemming tussen de implementatie van de Kaderrichtlijn Water en de Habitatrichtlijn. De watergerelateerde IHD-acties werden geclusterd opgenomen in de stroomgebiedbeheerplannen. Van zodra de IHD-gerelateerde acties voldoende zijn uitgewerkt, kunnen deze via de jaarlijks op te maken wateruitvoeringsprogramma's opgenomen worden in de stroomgebiedbeheerplannen.

Het ANB coördineert de CIW-werkgroep Ecologisch waterbeheer, waar aan de afstemming tussen de Kaderrichtlijn water en de Europese natuurdoelen vorm gegeven wordt. In 2015 werd binnen de werkgroep het nieuw instrumentarium van het decreet Landinrichting en de vergroeningsmaatregelen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid toegelicht om dit vanaf 2016 uit te testen in enkele pilootprojecten rond oeverzones. Er werd ook een eerste aanzet uitgewerkt om de zogenaamde 'ecological flows' voor de Vlaamse waterlopen te bepalen. De invulling van deze 'ecological flows' is een verplichting die volgt uit de Kaderrichtlijn Water. De werkgroep finaliseerde ook het soortbeschermingsprogramma bever dat ondertussen officieel van kracht is. Tot slot werd ook de geactualiseerde Code Goede Natuurpraktijk voor waterlopen goedgekeurd door de Vlaamse

regering. Het ANB organiseerde in samenwerking met de VMM en MOW een infosessie in Leuven en één in Gent. In totaal woonden meer dan 200 waterbeheerders deze infosessies bij.

Europees en internationaal biodiversiteitsbeleid

In 2015 werd de tussentijdse evaluatie uitgevoerd van de EU Biodiversiteitstrategie 2020 onder meer op basis van de rapporteringen voor de natuurrichtlijnen, de Conventie voor Biodiversiteit en Co-financieringsprojecten. Het rapport maakt op Europees niveau de balans op van de uitvoering van de 6 streefdoelen vergeleken met de referentiesituatie van 2010. Voor de implementatie van Natura 2000, het herstel van ecosystemen, de bijdrage van visserij en de aanpak van de biodiversiteit wereldwijd is vooruitgang geboekt maar zeker nog onvoldoende – deze doelen krijgen een code oranje. De bijdragen van landbouw en van bosbouw aan biodiversiteit vertonen geen significante vooruitgang. Om het biodiversiteitsverlies tegen 2020 alsnog tot staan te brengen, worden in het rapport aanbevelingen gegeven. Deze werden opgenomen in conclusies van de EU Raad.

Om te evalueren of de Vogel- en de Habitatrictlijn fit genoeg zijn om uitvoering te geven aan de doelstellingen werd de fitness check van de twee natuurrichtlijnen opgestart. De belangrijkste aandachtspunten die in de studie worden aangetoond, zijn dat de richtlijnen fit genoeg zijn en dat de focus eerder dient te gaan naar versterking van implementatie. Het finaal rapport wordt begin 2016 voorgelegd en zal als basis dienen voor de beslissing over de verdere stappen.

Voor de uitvoering van de EU Verordening voor de preventie en het beheer van de introductie en verspreiding van invasieve soorten werd een eerste concrete stap gezet met de beslissing over de 1ste lijst van 37 soorten die zorgwekkend zijn voor de EU. Voor deze soorten dienen nu acties genomen te worden voor monitoring en informatie-uitwisseling, en voor beheers- en controlemaatregelen.

Op 27 september 2015 legde de VN 17 nieuwe doelstellingen vast voor duurzame ontwikkeling en de Agenda 2030. Er werd bijgedragen aan de onderbouwing van doelstellingen gerelateerd met biodiversiteit met name 13 (klimaat), 14 (oceanen en zeeën) en 15 (biodiversiteit en bossen).

Van 9-14 november 2015 vond de 6de vergadering van de Partijen Meeting Of the Parties van de African-Eurasian Waterbird Agreement (AEWA) plaats waar België door het ANB werd vertegenwoordigd. De belangrijkste thema's waarover beslissingen werden genomen, zijn: synergiën tussen AEWA en de moederconventie Convention for Migratory Species (CMS), watervogelmonitoring langs Afrikaans-Europese trekroutes, internationale actieplannen en beheerplannen, instandhouding en duurzaam gebruik van watervogelsoorten. De aanpak van het beheer van de toenemende ganzenpopulaties werd besproken op een internationaal ganzenbeheercongres over onder andere de brandgans, de grauwe gans en de kleine rietgans.

Wetenschappelijke onderbouwing van het beleid

Om tot maatschappelijke gedragen besluitvorming te komen, dient het beleid gebaseerd te zijn op betrouwbare gegevens en aanvaardbare analysemethoden. Beleidsrelevante kennisnoden inzake natuurbehoud werden in een langetermijnonderzoeksplan samengebracht.

De nodige voorbereidingen voor de monitoring van soorten werden genomen om in 2016 van start te gaan met de effectieve metingen op het terrein.

De eerste stappen werden gezet om de architectuur en opzet van het surveillance systeem van invasieve exoten in kaart te brengen. Doormiddel van bevraging van de diverse actoren en belanghebbenden werd een business analyse gemaakt om de nodige datastromen te benoemen. Deze analyse vormt de basis om in 2016 een geïntegreerd surveillance systeem voor het opvolgen en snel detecteren van exoten.

Wat de habitats betreft, werd in 2013 gestart met de metingen conform de afgesproken methodiek. In 2015 werden de metingen door het INBO in samenwerking met het ANB op het terrein uitgevoerd. In 2016 gebeurt de eerste verwerking van de gegevens.

Ter voorbereiding van het ontwerp van de meetnetten natuurlijk milieu werd gewerkt aan een overzicht van de concrete vragen van het natuurbeleid en het natuurgericht milieubeleid. Er vond een screening plaats van de beleidsvragen en de aanbodzijde (bestaande meetnetten) vanuit het Vlaams natuurbeleid, de PAS, het Europees natuurbeleid, integraal waterbeleid, luchtkwaliteitsbeleid, bodembeleid en de milieu- en natuurbeleidsplanning en -rapportage. Op basis van deze analyse wordt gezocht naar maximale afstemming van bestaande meetnetten.

De eerste voorstellen van beheerevaluaties werden uitgewerkt in het kader van beheerplannen die opgemaakt worden volgens het nieuwe ontwerp beheerplanbesluit. Het ging hierbij om ANB-domeinen, zoals Kalmthout en de Dijlevallei.

Oppervlakte in natuurbeheer

Vlaanderen telt intussen 357 erkende natuurresevaten, goed voor een oppervlakte van 18.260 ha. Er werd in 2015 ruim 460 ha bijkomend erkend. De oppervlakte onder effectief natuurbeheer groeide aan met 3.315 ha.

Na de jaren (2013-2014) waarin door Minister Schauvliege de achterstand op vlak van erkenning werd weggewerkt, was de 'liggende voorraad' dossiers sterk geslonken. Dit heeft niet verhindert dat het ANB in 2015 opnieuw een substantiële oppervlakte kon erkennen, genoeg om een nieuwe achterstand te voorkomen.

Jaar	# erkende natuurresevaten	Totale erkende Opp. (ha)	Gem. Opp. (ha/Reservaat)	Erkend/jaar (ha)	Subsidies erkende Natuurresevaten
2010	332	13920,6449	41,93	58,9375	€ 5.158.514,04
2011	337	14694,5008	43,60	773,8559	€ 5.631.594,34
2012	339	15118,5073	44,60	424,0065	€ 5.969.290,16
2013	352	16318,4167	46,36	1.199,9094	€ 6.488.463,03
2014	353	17817,3382	50,47	1.498,9215	€ 6.931.544,14
2015	357	18263,6343	51,16	462,3700	€ 7.019.991,89

Tabel 1. Effectief uitbetaalde subsidies voor de huur, het beheer en het toezicht, het startbeheer en beheerplan, de monitoring en de openstelling voor de erkende natuurresevaten.

Het geheel van bestaande en nieuw erkende reservaten kon rekenen op een totale subsidies van ruim 7 miljoen euro of ongeveer 90.000 euro meer dan vorig jaar.

D

e procedure voor de erkenning als natuurreservaat en de goedkeuring van het beheerplan zal volledig hertekend worden in het kader van de implementatie van het project Geïntegreerd Beheer van Natuur en de invoering van de Natuurbeheerplannen.

De oppervlakte met effectief natuurbeheer groeide aan met 3.315 ha.

	2011	2012	2013	2014	2015
Vlaams natuurreservaat	6.680	6.680	6.680	6.680	6.680
Natuurdomein met goedgekeurd beheerplan (goedgekeurd beheerplan, nog niet erkend)			503	2.077	2.077
Erkend natuurreservaat	14.695	15.119	16.318	17.817	18.263
Bosreservaat	3.012	3.060	3.094	3.134	3.186
Militair domein met natuurbeheer	9.835	9.835	9.415	9.415	9.415
Domeinbossen met bosbeheerplan	12.057	12.833	13.685	14.710	15.401
Bossen in eigendom van derden met uitgebreid beheerplan (volgens criteria duurzaam bosbeheer)	16.582	19.286	19.918	23.636	25.730
Parken van derden met beheerplan (volgens criteria Harmonisch Park- en Groenbeheer)	344	514	663	690	722
Parken in eigendom Vlaamse overheid met beheerplan (volgens criteria Harmonisch Park- en Groenbeheer)	124	124	124	124	124
TOTAAL	63.329	67.451	70.400	78.283	81.598

Tabel 2. Overzicht oppervlakte onder effectief natuurbeheer.

OD 1.2. Het ANB voert het Natura 2000-programma uit door de realisatie van de G-IHD tegen 2050

In uitvoering van de Habitat- en de Vogelrichtlijn moeten de Europees beschermde habitats en soorten in een regionaal gunstige staat van instandhouding worden gebracht. Hiertoe zijn gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen bepaald. Deze zijn per speciale beschermingszone (SBZ) of groep van SBZ's vertaald in specifieke instandhoudingsdoelen ('Europese natuurdoelen'). Voor de uitvoering van deze doelen heeft de Vlaamse Regering in juli 2013 een taakstelling 2020 principieel goedgekeurd. Deze taakstelling behelst dat 70% van de benodigde oppervlakte onder correct beheer wordt gebracht en dat een gunstige of verbeterde staat van instandhouding voor 16 habitats gerealiseerd wordt.

De uitvoering van de taakstelling wordt per SBZ gekaderd in een Managementplan Natura 2000. Dat doorloopt verschillende planversies, die respectievelijk draaien rond de taakstelling, evidenties, vrijwillige maatregelen en verplichtingen.

Bij de totstandkoming van deze managementplannen zal bijzondere aandacht gaan naar de mate waarin de zogenaamde "sterkste schouders" (het ANB, andere overheden, terreinbeherende natuurverenigingen) hun beheer afstemmen op de Europese natuurdoelen. De Managementplannen 1.1 vormen de vertrekbasis van de fase van de vrijwilligheid.

Het Vlaams Natura 2000-programma zal ook aangeven welk deel van de taakstelling op Vlaams niveau in uitvoering is, en hoe de resterende taakstelling 2020 kan worden gerealiseerd.

Met de passende beoordeling wordt duidelijkheid verschaft over vergunbaarheid van belastende activiteiten op de Europese natuurdoelen.

Het instrumentarium wordt ingezet of aangepast voor het maximaal ondersteunen van diverse partners.

Resultaten

Vlaams Natura 2000-programma

Een voorontwerpversie van het Vlaams Natura 2000-programma werd besproken met de betrokken doelgroepenorganisaties, Vlaamse administraties en een vertegenwoordiger van de provinciebesturen. Het bevat de doelen en acties voor de planperiode 2014-2020 op Vlaams niveau, met een budgetplan en het globaal afwegingskader Vlaamse natuur. De verdere bespreking en besluitvorming is voorzien voor het voorjaar van 2016.

Voor elk SBZ werd een overlegplatform opgericht met vertegenwoordiging van belanghebbenden en overheden. Deze voeren overleg over de gebiedsgerichte en gefaseerde realisatie van de natuurdoelen in het SBZ.

De Vlaamse Overleggroep werd omgevormd tot Gewestelijke Overleginstantie (GOI). Dit vormt het centrale overlegforum voor de planning en opvolging van het Natura 2000 beleid. In de GOI zijn vertegenwoordigers opgenomen van de verschillende middenveldorganisaties en van enkele nauw betrokken Vlaamse administraties. Het overleg met de administraties vindt plaats in de projectgroep die regelmatig samen kwam in 2015.

Taakstelling

Zones

De ligging van de actuele en tot doel gestelde leefgebieden van Europees beschermde soorten binnen en buiten de SBZ vormt een belangrijke basis voor de realisatie van Europese natuurdoelen. In samenwerking met het INBO werden op modelmatige wijze kaarten opgesteld met geschikte leefgebieden. Daarnaast werden via scripting benaderende actuele leefgebieden opgemaakt, voor inbreng in het zoekzonemodel.

Zones met natuurdoelen buiten de SBZ moeten worden aangeduid tegen 2019. Hiervoor werd in 2015 de screening van de beheerplannen voorbereid voor uitvoering in 2016.

Doelen

Voor 4 SBZ-V(ogels) bestaan momenteel geen S(pecifieke)-IHD-besluiten. Het ontwerpbesluit voor SBZ-V Peer, dat reeds in 2013 overlegd was, werd aan de Gewestelijke Overleginstantie voorgelegd en kan overgemaakt worden aan de bevoegde minister. Voor het SBZ-V IJzervallei werd het voorbereidend rapport opgemaakt, met het oog op het overlegproces in 2016. Voor de SBZ-V LSO en Kuifeend werden een planning en overlegtraject afgesproken in de Gewestelijke Overleginstantie.

Parameters

De LSVI-criteria (Lokale Staat van Instandhouding) die gebruikt werden voor de opmaak van de huidige natuurdoelen dateren van 2008. Op basis van vernieuwde inzichten en wetenschappelijk kennis werden de criteria in opdracht van het ANB herzien door het INBO in ontwerp rapporten.

Milieudrukken dienen bij de opmaak van een passende beoordeling afgetoetst te worden aan grenswaarden. Deze grenswaarden werden opgemaakt op basis van de best beschikbare kennis. Deze kennis wordt in een meerjarenprogramma door het INBO, in samenwerking met het ANB verder opgebouwd.

Realisatie van natuur

Ontwikkeling instrumenten

Het project 'implementatie natuurbeheerplan' voorziet de nodige voorbereidingen voor de implementatie van het natuurbeheerplan eens de nodige wetgeving in voege is.

Er werd in samenwerking met de doelgroepen een systeem van normkosten opgezet dat een beter beeld geeft van de reële kosten van natuurbeheer in Vlaanderen. Dit werd gebruikt om de hoogte van subsidies te bepalen. De kostendata die als input hebben gediend voor dit systeem zullen structureel opgevolgd worden.

Er werd een visie opgemaakt rond technisch beheer die de realisatie van natuurdoelen ook in openbare bossen ondersteunt.

Opstart per gebied

Tussen januari en juli werden in de overlegplatforms in elk SBZ de Managementplannen 1.1 (MP 1.1) voorbereid. In de meeste SBZ kwamen deze overlegplatforms twee maal samen, in enkele een maal. Daarnaast vonden rond elk SBZ bilaterale besprekingen plaats met middenveldorganisaties of overheden. Dit intensieve participatieve proces leidde tot het gezamenlijk vaststellen van de reeds lopende realisaties van IHD op de terreinen van de 'sterkste schouders', overheden en erkende terreinbeherende verenigingen en het oplijsten van de diverse acties en maatregelen die nodig zijn voor de realisatie van de IHD in elk SBZ. Gevraagd naar hun ervaringen met de besprekingen in de overlegplatforms, gaf het merendeel van de deelnemers aan dat zij tevreden waren met de wijze van overleg. Naar aanleiding van kritische opmerkingen van een deel van de deelnemers, werd de aanpak van het overleg wel bijgestuurd, zodat aan elke partij voldoende inbreng gegarandeerd werd.

In de MP 1.1 worden nieuwe zoekzones opgenomen. Dit zijn zones binnen de SBZ die gevrijwaard worden voor de latere realisatie van IHD. Hiertoe werd een 'zoekzonemodel' ontwikkeld, dat op geobjectiveerde wijze zones aanduidt op basis van ecologische randvoorwaarden en criteria (waaronder de leefgebieden van en doelen voor Europees te beschermen soorten en een selectie van soorten van regionaal belang) en socio-economische optimalisatiewensen, voor de habitats waarvoor doelen vastgelegd werden in de S-IHD-besluiten.

Dit model wijst op basis van de doelen en het deel ervan dat onder contract ligt, het openstaand saldo ruimtelijk toe aan een zoekzone. De ontwikkeling van het model werd intensief begeleid door een participatief proces met de betrokken middenveldorganisaties en Vlaamse administraties.

In september werd met het model en op basis van tussentijdse resultaten gepresenteerd in de overlegplatforms, een voorlopige versie van de zoekzones aangemaakt. Deze werd ingebouwd in de voortoets en in de impactscoretool NH₃, zodat ze kunnen worden gebruikt in de vergunningverlening en het herstructureringsbeleid van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS).

Ter voorbereiding van de besprekingen in de overlegplatforms werd de screening van bestaande beheerplannen, openbare domeinen, erkende natuureservaten en terreinen in beheer bij de erkende terreinbeherende verenigingen, afgewerkt. Er wordt bekeken hoe beheerplandoelen meegenomen moeten worden. De voorbereidingen werden gestart voor het programma om de bestaande beheerplannen aan te passen en om nieuwe beheerplannen op te maken conform MP1.1, het nieuwe natuurbeheerplan en eventueel het herstelbeleid in het kader van de PAS. Op basis van de opgelijsde evidenties en intenties werd een meerjarenplanning voor uitvoering van beheerwerken opgemaakt.

Realisatie Scheldeprogramma

In de cluster Kalkense Meersen werden de grootschalige natuurinrichtingswerken (85 ha) in deelgebied Paardenweide afgerond waarbij natte graslanden en open water werden gecreëerd. De natuurinrichting van het projectdeel Wijmeers (ca 200ha) werd afgerond: het open karakter van het gebied werd hersteld en een kleiner deel (30 ha) werd ontpolderd. Voor de hengelaars werden nieuwe vijvers buiten het gebied voorzien. Op de Bellebeek werd het bestaande vismigratieknelpunt

weg gewerkt via een aantakking. Verder werden de gronden verworven waarop in 2017 Fase I van de grote inrichtingswerken (wetlanddeel) zullen moeten gebeuren.

In de Durmevallei is het omvormingsbeheer met de landbouwers bijna afgerond. De onteigeningsbesluiten voor de laatste percelen zijn besproken met het bevoegde kabinet.

Een eerste groep 2015-projecten op de Zenne, Dijle, Grote en Kleine Nete komt in de uitvoeringsfase. Het flankerend beleid loopt goed: er werd meer dan 140 ha ruilgrond voor landbouwers opgebouwd.

In Dorent (Zenne) is de inrichtingsstudie afgerond en gecommuniceerd naar de bevolking, zijnde beheerblokken opgemaakt en de af te graven locaties vastgelegd. In het kader van het GRUP Dijlevallei heeft het openbaar onderzoek en een infomarkt plaatsgevonden en werd het inrichtingsplan verfijnd. Er is voldoende ruilgrond gevonden voor de getroffen landbouwers. De stedenbouwkundige vergunning is aangevraagd en het gecombineerde werkplan (afgravingen ANB – bouw dijken W&Z) is opgemaakt.

In de Grote Nete hebben de eerste inrichtingswerken plaatsgevonden en is de tweede reeks voorbereid (detailinrichtingsplan-) en is de opmaak van een aanvraag voor stedenbouwkundige vergunning gestart.

In de Kleine Nete zijn de inrichtingsstudies voor twee deelgebieden opgestart en is vanuit de geohydrologische studie de technische uitwerking voor het waterbeheer gebeurd.

Het ANB is mee verantwoordelijk voor en betaalt mee aan de inrichting van vier natuurkerngebieden in de Antwerpse haven. In Prosperpolder Zuid fase 1 is de bouwvergunning aangevraagd. De eerste fase van het archeologisch onderzoek is afgerond. In Doelpolder is het inrichtingsplan gefinaliseerd. In Nieuw-Arenbergpolder fase 1 werd het inrichtingsplan gefinaliseerd, het MER Ontheffingsdossier ingediend en goedgekeurd. Het bodemonderzoek en de studie rond de noodzakelijke verzilting werden afgerond. De integrale inrichtingsstudie is opgestart voor Grote Geule__en het bodemonderzoek is lopende. Het Scheldeteam gaf ondersteuning bij de argumentatie van het Vlaamse Gewest inzake de prejudiciële vraag van de Raad van State en bij het uitwerken van oplossingsscenario's voor de impasse tgv de schorsing van het GRUP Antwerpse haven voor de zone Saeftinghedok.

Het Interregprojectvoorstel 'Grenspark Groot Saeftinghe' werd ingediend, herwerkt na opmerkingen in de eerste selectieronde en is een tweede keer ingediend. Het projectvoorstel richt zich in hoofdzaak op het versterken van de biodiversiteit in de Grensregio.

Het weidevogelgebied in de polders van Kruibeke werd heringericht met ruimere beheerblokken en een beperkte getijdewerking, een wereldprimeur (!), werd ingesteld. Met LIFE+ Scalluvia is het ANB trekker van natuurherstel rond de Rupelmondse en Bazelse Kreek. Het inrichtingsplan werd afgewerkt en de stedenbouwkundige vergunning voor de grote inrichtingswerken werd bekomen. De werken voor de optimalisatie van de waterhuishouding zijn afgewerkt. Er werden in het kader van draagvlakontwikkeling diverse initiatieven (educatief pakket voor lagere scholen, nieuwe wandeltrajecten, ...) door het ANB genomen.

Door het Scheldeteam werd het Strategisch project 'Schelde Sterk Merk' opgemaakt. Het project werd goedgekeurd en zal 4 jaar lopen. Het zorgt voor een overkoepelende 'Schelde-identiteit' bij de gemeenten waarbij het gegeven van Schelde als beleefbare en boeiende natuurregio centraal staat.

Gebiedsgerichte projecten

De projectoproep 'aankoop te bebossen gronden' met middelen van het bossencompensatiefonds, was initieel voorzien voor de doelgroep lokale besturen. De oproep werd uitgebreid naar alle publiekrechtelijke en privaatrechtelijke personen en naar alle natuurlijke personen. In die eerste categorie komen naast gemeenten, steden en provincies ook onder meer OCMW's, polders en wateringen, kerkfabrieken en universiteiten in aanmerking voor subsidies. De tweede categorie is volledig nieuw en omvat naast individuele burgers onder meer bedrijven en vzw's.

De projectoproep Investeringsubsidies Natuur, die werd gelanceerd en die zich sinds 2014 richt naar zowel private eigenaars, privaatrechtelijke personen als naar de brede doelgroep van lokale besturen, kon opnieuw op heel wat belangstelling rekenen. Ten opzichte van 2014 verdubbelde het budget tot 1,445 mio euro, waarvan ruim 600.000 euro cofinanciering via PDPOIII middelen. Van de 42 ingediende projecten werden 35 projecten geselecteerd die uitgevoerd zullen worden door 2 bosgroepen, 3 regionale landschappen, 5 gemeenten, 2 provincies, 3 erkende terreinbeherende verenigingen, 1 polderbestuur, 1 waternetbeheerder, 2 privaatrechtelijke personen, 1 private eigenaar en 1 universiteit. Naast meerdere soortgerichte projecten en projecten waar verscheidene Europees te beschermen soorten van profiteren, wordt bij benadering 140 ha habitat hersteld of verbeterd.

Het instrument natuurinrichting wordt ingezet met het oog op behoud, herstel, beheer en ontwikkeling van natuur en focust op de realisatie van Europese natuurdoelen. Er werd verder geïnvesteerd in de uitvoering van lopende natuurinrichtingsprojecten. De belangrijkste investeringen gebeurden in de projecten Zwarte Beek, de Blankaart, De Stropers en Biscopveld. Nieuwe uitvoeringsfasen werden voorbereid in de lopende projecten De Blankaart en Zwarte Beek. Ondertussen wordt ook verder gewerkt aan de uitwerking van recent opgestarte projecten (Berlarebroek-Donkmeer en De Liereman) en de voorbereiding van nieuwe projecten (Wellemeersen, Torfbroek, Vijvercomplex Bokrijk-Kiewit, Schuddebeurze, Vrieselhof). Via een grondige instrumentenafweging werd verder gewerkt aan het meerjarenprogramma voor natuurinrichting.

De Vlaamse en Nederlandse overheid beslisten om de huidige Zwinvlakte uit te breiden met 120 ha, waarvan 10 ha op Nederlands grondgebied. Daarmee wordt de verzanding van het Zwin tegengegaan, ontstaat bijkomende natuur, en wordt ook het overstromingsgevaar voor het achterland beperkt. De uitbreiding wordt uitgevoerd door het ANB en het Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust, in samenwerking met de Provincie Zeeland. In 2015 werden alle vergunningen verkregen en werden de werken aanbesteed.

De provinciale gebiedsgerichte projecten werden verder uitgevoerd: herstel van het Zwin als intergetijdengebied inclusief de Zwinuitbreiding (West-Vlaanderen), uitbouwen van landschapspark Drongengoed en bossengordel Kluisbos-Hotond-Koppenberg (Oost-Vlaanderen), OZON (Vlaams-

Brabant), LIFE+ Most-Keiheuvel (Antwerpen), Bosland, Nationaal Park Hoge Kempen, Duinengordel, LIFE 4watEr, LIFE Pays Mosan en LIFE TOGETHER (Limburg).

Soortenbeschermingsprogramma's

De ligging van de leefgebieden van de Europese en Vlaamse prioritaire soorten moet binnen en buiten de Speciale Beschermingszones (SBZ's) gekend zijn. Dit vormt een belangrijk aanknopingspunt voor het te voeren beschermingsbeleid, de inzet van middelen (beheerplannen, verwerving, subsidies, beheerovereenkomsten, ...), de opmaak van soortbeschermingsprogramma's (SBP's).

De soortenbeschermingsprogramma's komen in uitvoering.

Het soortenbeschermingsprogramma (SBP) voor de Europese bever werd vastgesteld. De SBP's van grauwe kiekendief, kwartelkoning en hamster werden ter vaststelling aan het kabinet bezorgd. De implementatie van SBP bever is gestart in augustus 2015. Er werd een studie opgestart naar de ecologische vereisten van de grote modderkruiper.

In lijn met voorziene acties in de SBP's voor grauwe kiekendief en kwartelkoning werd een ad-hoc subsidieregeling voor nestbescherming van grondbroedende vogelsoorten in landbouwgebied uitgewerkt. Hiermee werden zes nesten van bruine kiekendief behoed voor vernietiging door maaiwerkzaamheden.

De SBP's voor beekprik, rivierdonderpad en kleine modderkruiper, knoflookpad, gladde slang, roerdomp en vleermuizen werden verder voorbereid.

In overleg met de GOI werd de prioriteitenlijst herzien en het opmaakproces van de SBP's geëvalueerd en bijgesteld.

Subsidiëring

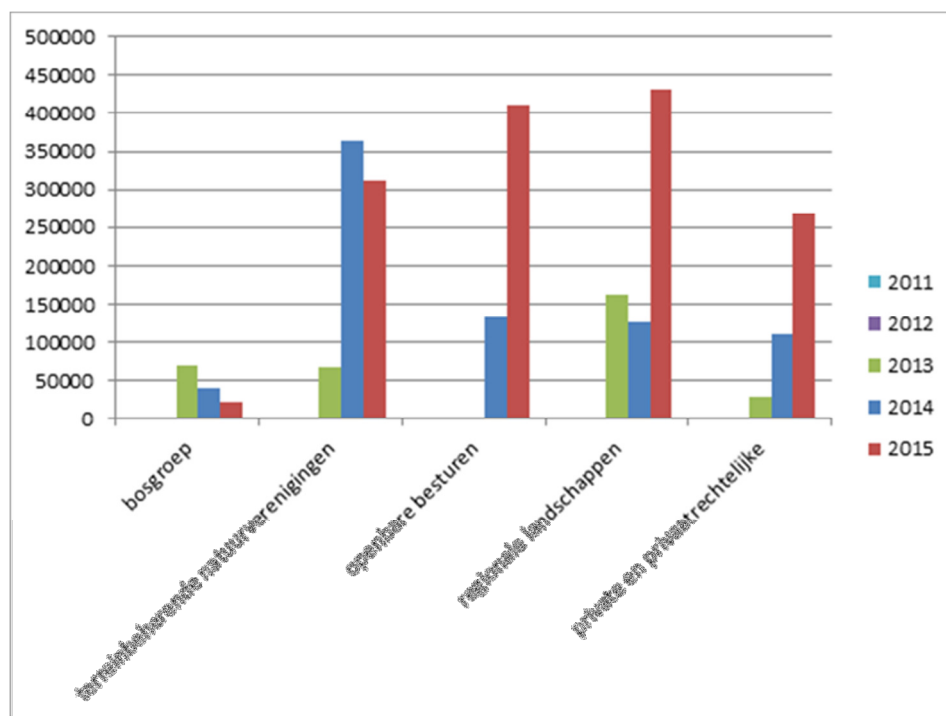
Via Investeringsubsidies Natuur wil het ANB de kans bieden aan privé-eigenaars, privaatrechtelijke personen en lokale besturen om binnen de SBZ een bijdrage te leveren aan de Europese natuurdoelen.

De middelen van deze subsidie kunnen worden aangewend voor concrete realisaties op het terrein (éénmalige inrichtingswerken, natuurontwikkelingswerken, achterstallig beheer...). De subsidie bedraagt maximaal 80% van de totale onkosten en de gevraagde projectsubsidie ligt boven de € 5.000,- per project.

Voor de editie 2015 werd voor ruim 1.400.000 euro aan projecten gesubsidieerd. Voor een groot deel van de projecten kan beroep gedaan worden op cofinanciering via de PDPOIII maatregel. De cofinanciering voor deze projecten bedraagt €593.159,14.

Hiermee geeft het ANB een belangrijke injectie aan het realiseren van de Europese natuurdoelen in Vlaanderen en genereert het bovendien een substantiële bijdrage vanuit Europa. Met de investeringsubsidies worden naast de traditionele doelgroep, de terreinbeherende verenigingen (TBV), ook andere partners in de mogelijkheid worden gesteld om ondersteuning te krijgen bij het uitvoeren van noodzakelijke investeringen in de natuur. Wanneer wordt gekeken naar de spreiding

van subsidies over de verschillende doelgroepen, valt op dat er, na vijf edities van de projectoproep, een evenwichtig spreiding over de respectievelijke actoren is ontstaan. Alleen de bosgroepen dienen verder aangespoord te worden om in komende edities meer en betere projecten in te dienen.

Figuur 1. Overzicht van de verdeling van de Investeringsubsidies Natuur per doelgroep.

De klassieke ondersteuning van de TBV vormt, daarnaast, ook nog steeds een zeer belangrijk instrument met het oog op het realiseren van de Europese natuurdoelen. Er werden in 2015 12 projecten goedgekeurd met een gezamenlijke geraamde projectkost van 1.044.028,38€. Voor al deze projecten werd een subsidie van € 738.711,50 goedgekeurd op de budgetten van het ANB (MINA-fonds). Daarnaast werd voor 5 van deze projecten ook nog 96.511,21 € co-financiering via PDPOIII vastgelegd.

Bescherming van natuur

Passende beoordeling

Via de verdere uitbouw van een gecentraliseerde aanpak van de behandeling en goedkeuring van de Passende Beoordelingen, wordt de eenvormige en gelijkwaardige behandeling van de dossiers waarvoor een Passende Beoordeling nodig is, verder geïmplementeerd. Om initiatiefnemers te ondersteunen bij de opmaak van een passende beoordeling werd in 2015 ook verder gewerkt aan de ondersteunende instrumenten.

In totaal werden 493 dossiers behandeld. Dit zijn geen unieke dossiers. Een dossier kan eerst als onvolledig of zelfs als ongunstig worden geadviseerd en dan in een latere fase, na de noodzakelijke aanvullingen of bijstellingen, toch gunstig geadviseerd worden.

De ruime helft van de ingediende dossiers waarvan de impact op een SBZ werd onderzocht, kreeg een gunstig advies. Dit geeft aan dat er zeker nog dynamiek mogelijk is en rondom SBZ's. En tegelijk tonen de cijfers ook aan dat de passende beoordeling geen maat voor niks is, aangezien ruim 40%

van de dossiers het advies kregen om het project bij te sturen met als doel te verzekeren dat de impact op het nabijgelegen SBZ tot een aanvaardbaar niveau wordt beperkt.

Aantal van Procedure						Eindtotaal
	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	
Gunstig	106	33	50	23	76	288
Ongunstig	15	17	28	8	42	110
PB onvolledig	54	5	14	8	14	95
Eindtotaal	175	55	92	39	132	493

Tabel 3. Overzicht behandeling Passende beoordeling.

Er werd een omzendbrief opgemaakt over de toepassing van de passende beoordeling bij vergunningsaanvragen van projecten of activiteiten met mogelijk betekenisvolle effecten op SBZ. In deze omzendbrief wordt de reikwijdte, procedure en inhoud van de passende beoordeling geschreven.

De ‘online voortoets’ werd gelanceerd voor habitats. Deze internettoepassing geeft een inschatting van de kans op mogelijke effecten op Europees te beschermen habitats als gevolg van een vergunningsplichtig project en geeft aan of er een passende beoordeling nodig is.

De online voortoets werd in de periode van 1 januari 2015 tot 18 oktober 2015 in 11.093 sessies gebruikt door 4.207 verschillende gebruikers.

De praktische wegwijzers gaan dieper in op de vraag of een bepaalde milieudruk al dan niet te beschouwen is als een betekenisvol effect. Ze vormen een leidraad voor de opmaak van een passende beoordeling volgens een vast stramien. Deze wegwijzers worden uitgewerkt per effectgroep. Momenteel zijn de wegwijzers voor de effectgroepen ‘eutrofiëring’ en ‘verzuring’ beschikbaar. Deze zijn gekoppeld aan de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). Voor andere mogelijke effecten zijn er eveneens praktische wegwijzers ontworpen. Deze zullen worden afgewerkt zodra de studie van het INBO rond de grens- en streefwaarden is afgerond en aanvaard door de partners in het IHD-overleg.

Er werd een oriënterende analyse voor de opbouw van een ‘databank passende beoordeling’ gemaakt. Deze databank wordt een informatieplatform, opgebouwd als een gestructureerde bibliotheek met informatie die nuttig is bij het opstellen van een passende beoordeling. Zo zal informatie die nu verspreid aanwezig is, worden samengebracht.

Inverde organiseerde opleidingen en toelichtingen over het werken met de voortoets en over de praktische werkwijzers voor diverse actoren.

Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)

Voor de reductie van stikstof werd verder gewerkt aan de programmatische aanpak. De overgangsfase werd verder gezet en het pad richting voorlopige PAS (VPAS) werd ingezet. In januari 2015 werd het herstructureringsprogramma voor de bedrijven met een bijdrage van minstens 50%

goedgekeurd. In het voorjaar van 2015 werden de gebiedsgerichte rapporten opgemaakt, die per SBZ een overzicht bieden van de betrokken bronnen, de bijdrage van die bronnen en de afstand tot de kritische depositiewaarde. Daarnaast werden de historiek en de trends van het beslist beleid in kaart gebracht, zowel voor NOx als NHx. Deze analyses vormen de basis voor de aangevatte discussie omtrent de taakstelling die per sector zal gedefinieerd worden. De PAS-lijst (lijst met mogelijke mitigerende maatregelen) werd ingesteld en geactualiseerd. De impactscoretool die de basis vormt voor de toegang tot het flankerend beleid en de vergunningverlening werd operationeel.

De impactscoretool maakt het mogelijk om op een consistente, eenvoudiger en goedkopere manier een passende beoordeling op te maken.

Het traject voor het operationaliseren van het benodigde herstelbeheer werd verder uitgewerkt. Dit traject behelst een analyse van de SBZ's, het lopend herstelbeheer, scenario-ontwikkeling rond benodigd herstelbeheer en tenslotte toewijzing en operationalisering van bijkomend herstelbeheer. Het regiebureau PAS dat werd ondergebracht bij het ANB, kreeg de mogelijkheden om uitvoering te geven aan de opdrachten, zoals die werden uitgeschreven door de Vlaamse Regering. Vanuit het ANB werden de werkzaamheden van het regiebureau opgevolgd en werd feedback gegeven naar het overleg met de leidend ambtenaren en/of kabinet.

Budget

Het budget dat nodig is om voor de realisatie van de IHD is berekend op basis van de allocatie van de doelen en de zoekzones in de ontwerp MP 1.1.

Technisch beheer van gronden openbare besturen

Door het huidige technisch beheer van gronden van openbare besturen enerzijds open te trekken van uitsluitend bosbeheer naar beheer van bos én open percelen en anderzijds te prioriteren in functie van de ligging van de percelen, de doelstellingen van het ANB en de doelstellingen van het openbaar bestuur kan de beschikbare mankracht gericht en efficiënter ingezet worden.

OD 1.3. Het ANB werkt mee aan het voorkomen en onder controle houden van schade en overlast door soorten

Schade en overlast gaan hand in hand met het samenleven met natuur. Voor bepaalde soorten is beheer noodzakelijk omdat ze schade veroorzaken, de biodiversiteit verstoren, hinder veroorzaken, of de volksgezondheid kunnen bedreigen. De belangrijkste pijlers van het beleid rond schade en overlast worden gevormd door een goede communicatie en sensibilisatie, de implementatie van een adequaat bewakings- en preventiebeleid, een gedragen en billijke schaderegeling en de mogelijkheid tot inzet van populatiebeheer.

Resultaten

Invasieve exoten

In januari trad de Europese verordening invasieve exoten in voege. Onder bevoegdheid van de ICL werd door de Belgische werkgroep invasieve exoten een samenwerkingsakkoord voorbereid met als doel een efficiënte afstemming en samenwerking voor die aspecten van de verordening waarvoor coördinatie tussen de bevoegde instanties vereist is. Op Vlaams niveau werd een meerjarenprogramma exoten opgesteld voor de periode 2016-2020, met de focus op de taakstelling die uit de verordening voortvloeit. Het INBO werd ondersteund in de uitwerking van een exotensurveillance systeem.

Het haalbaarheidsprotocol, een vragenlijst om na te gaan of de bestrijding van een bepaalde exoot haalbaar is, werd verder uitgewerkt en beschikbaar gesteld op Ecopedia. Aanvullend werden codes goede praktijk voor een aantal voor Vlaanderen relevante soorten uitgewerkt en via Ecopedia ontsloten. Een communicatiecampagne over de verordening werd voorbereid.

Ter voorbereiding van de vaststelling van de lijst van voor de Unie zorgwekkende invasieve soorten, voorzien in januari 2016, werden aanpassingen aan het Soortenbesluit voorzien, werd de vergunningendatabank aangepast en werd intern overlegd over hoe de verwachte soorten binnen en buiten eigen domeinen best bestreden kunnen worden. Een opdracht ter uitwerking van codes goede praktijk voor de soorten van deze Unielijst werd uitbesteed.

Inheemse soorten

Het actieplan steenmarter is in 2015 volop van start gegaan. De website www.steenmarter.be werd gelanceerd, waarop iedereen op een laagdrempelige en efficiënte manier werkende preventieve maatregelen tegen schade door steenmarters kan terugvinden. Er werd gerichte informatie naar verdelers van auto-onderdelen verspreid en er vond een opleiding plaats om mensen die overlast ervaren door steenmarters te kunnen bijstaan. Er werd zes vergunningen verleend om in uitzonderlijke gevallen van overlast nestjongen te kunnen vangen. Via een digitaal dossier kunnen medewerkers van gemeenten alle nodige informatie vinden om te helpen bij klachten. Het INBO gaat na of alternatieve huisvesting voor steenmarters kan bijdragen tot het verminderen van steenmarterschade in woningen.

Het soortbeschermingsprogramma voor de bever bevat een algemene afwijking voor waterbeheerders. Die laat hen onder strikte voorwaarden toe om bij overlast door bevers snel in te

grijpen buiten de voor natuur kwetsbare gebieden (SBZ, VEN, natuur en bos op gewestplan). Op die manier kan sneller gereageerd worden om economische schade te voorkomen. Binnen de voor natuur kwetsbare gebieden moet nog steeds een individuele afwijking worden aangevraagd. Het soortbeschermingsprogramma laat ook toe om bevers onder strikte voorwaarden en enkel op vraag van het ANB te vangen en te verplaatsen.

Een interne visie standganzen werd uitgewerkt en goedgekeurd. De aanpak van standganzen in eigen gebieden werd op deze visie afgestemd en de visie werd toegelicht tijdens overleg met derden. Budget werd voorzien om vanaf 2016 tot een gecoördineerde aanpak van standganzen in Vlaanderen te komen.

De beheerregeling grote meeuwen is nog niet vastgesteld, maar de meeste elementen uit de beheerregeling worden wel toegepast om via afwijkingen op het soortenbesluit per gemeente de mogelijkheid te bieden om nesten te verwijderen of eieren te prikken. Belangrijk hierbij is dat eerst preventieve maatregelen genomen moeten worden om te voorkomen dat meeuwen op ongewenste plaatsen tot broeden komen. Het ANB is op deze manier actief betrokken bij het overleg over de grote meeuwen, samen met onder meer de gebiedswerking kust van de provincie West-Vlaanderen en de kustgemeentes.

Schaderegeling

Een overzicht van de ontvangen aanvragen tot schadevergoeding werd gemaakt. De verdeling van de schadeaanvragen per soort toont geen opvallende wijzigingen. De steenmarter was het onderwerp van 35% van de aanvragen (35 % in 2014) en de ganzen (kleine rietgans, kolgans en grauwe gans) voor 20% (19 % in 2014). De preventieve maatregelen uit de code van goede praktijk werden geëvalueerd en een aantal wijzigingen zullen worden voorgesteld. Burgers kunnen de status van hun schadedossiers nu opvolgen via een koppeling tussen het dossieropvolgingsysteem en het e-loket. De preventieve maatregelen werden via de campagne 'Natuur als Goede Buur' voorgesteld op landbouwbeurzen Agriflanders en Agribex.

Samen met de militaire overheid werden de eerste stappen gezet voor de uitwerking van een regeling voor de militaire luchthavens. Voor de burgerluchtvaart werd een toelichting gegeven aan de bevoegde autoriteiten. Voor de luchthaven van Zaventem wordt momenteel gewerkt aan een herziening/verlenging van de bestaande beheerregeling.

Wildedierenziekten

In het wild levende dieren kunnen ziektekiemen (zoals virussen, bacteriën, schimmels en parasieten) met zich meedragen die overdraagbaar zijn naar gedomesticeerde dieren, naar de mens, en/of naar andere in het wild levende dieren. Het wildedierenziektebeleid van het ANB is gebaseerd op drie pijlers: surveillance, preventie en bestrijding:

1. Surveillance (bewaking)

Het ANB voerde surveillances uit van een aantal infecties die overdraagbaar zijn op de mens of die mogelijke gevolgen hebben voor landbouwhuisdieren: een actieve bewaking van Klassieke Varkenspest, Afrikaanse Varkenspest, Brucellose en ziekte van Aujeszky bij in het wild levende everzwijnen, *Echinococcus multilocularis* bij vossen, een passieve bewaking van Aviaire influenza bij

in het wild levende vogels, Ranavirose bij amfibieën, en tenslotte een actieve en passieve bewaking van Tuberculose bij in het wild levende dieren en Chytridiomycose bij amfibieën.

2. Preventie

In 2015 werden preventieve maatregelen verspreid voor *B. dendrobatidis* en *B. salamandrivorans*. Daarnaast werd er een driejarig onderzoeksproject opgestart aan de UGent voor het uitvoeren van een risicoanalyse van Chytridiomycose bij amfibieën in Vlaanderen. Er werd eveneens informatie geplaatst op Ecopedia over de belangrijkste infecties die kunnen voorkomen in Vlaanderen.

3. Bestrijding

Het ANB finaliseerde een gewestelijk en federaal afgestemd crisisplan voor Klassieke en Afrikaanse Varkenspest bij everzwijnen, in samenwerking met de federale overheid en de andere gewesten. Dit plan zal vervolgens worden vertaald in een operationeel crisisplan voor Vlaanderen en in een uitvoeringsbesluit.

Gezien de toenemende verspreiding en het aantreffen van Chytridiomycose door *Batrachochytrium salamandrivorans* in Vlaanderen, werd een actieplan vuursalamander in werking gesteld om de impact en verdere verspreiding van deze schimmelinfectie zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast werd het protocol van de surveillance van Aviaire Influenza bij in het wild levende vogels in Vlaanderen geactualiseerd. Tenslotte startte het ANB via NEHAP een samenwerking op met de federale overheid en de andere gewesten voor de opmaak van een bewakings- en bestrijdingsplan voor exotische muggen en andere vectoren.

SD 2. Het agentschap verhoogt de beleving van natuur

Met deze doelstelling wordt beleving van 'natuur' in de meest brede betekenis van het woord beoogd. Het contact met de natuur bij uiteenlopende doelgroepen wordt gestimuleerd, terwijl het evenwicht tussen toegankelijkheid en draagkracht van de natuur gewaarborgd wordt. Behalve op beleving wordt binnen deze doelstelling ook gefocust op leefbaarheid: het verhogen van de kwaliteit van de leefomgeving door meer 'Natuur in je Buurt'.

OD 2.1. Het ANB zet in op een verhoogde beleving van natuur

De beleefbaarheid en toegankelijkheid van de natuur, zijn een belangrijke reden waarom de Vlaming natuur wenst te behouden en versterken. Om die reden wenst het ANB deze zo goed mogelijk uit te bouwen, zowel op eigen terrein als bij partners.

Het ANB beheert in Vlaanderen ongeveer 80.000 ha parken, bossen en natuurreservaten waarvan 39.350 ha in eigendom en is dus een belangrijke speler in het aanbod van natuurbeleving.

In onze domeinen wordt veel aandacht geschonken aan onthaal en toegankelijkheid in de brede zin: bereikbaarheid, (integrale) toegankelijkheid, fysiek en inhoudelijk onthaal, beleving, reëel en virtueel ontdekken, ontspanning...

Naast het ANB beheren tal van partners nog eens duizenden hectaren aan natuur. Het is ook de taak van het ANB om in overleg de beleidslijnen uit te zetten over de toegankelijkheid van die overige natuurterreinen. Zo willen we komen tot een gebiedsdekkend aanbod dat zo goed mogelijk aansluit bij de wensen van de Vlamingen. Het beheerplan en de toegankelijkheidsregeling vormen de basis.

Het is hiervoor belangrijk om de verwachtingen en de bezoekerstevredenheid van de klassieke en nieuwe doelgroepen in kaart te brengen. Door in te zetten op een gefundeerde mix aan instrumenten gekoppeld aan een actieve zoektocht naar nieuwe vormen van beleving en thema's, worden nieuwe of bestaande doelgroepen aangespoord om op een nieuwe manier de natuur te leren ontdekken.

Resultaten

Monitoring van toegankelijkheid en tevredenheid

De criteria die bepalend zijn voor de manier waarop een bezoeker een domein beleeft, werden gedefinieerd. Deze laten toe om per domein een belevingsindex te berekenen.

Er werd een belevingscatalogoog samengesteld, als naslagwerk voor de beheerder. De catalogoog bevat een overzicht van beschikbare hulpmiddelen en inspirerende voorbeelden voor de optimalisatie van de terreincommunicatie en de beleving van de domeinen.

Het programma 'bezoekerstevredenheid' werd verdergezet. In acht ANB-domeinen werd een bevraging uitgevoerd: 5 tijdens de zomer, 3 in het najaar. De antwoorden worden vervat in

rapporten voor de betrokken beheerders. Uit de resultaten van de bevraging in 2014 (5 domeinen) zijn ‘good practices’ gehaald die organisatie-breed kunnen meegenomen worden.

Doelgroepverbreding

In de vakantiecataloog van Vakantieparticipatie werd voor het eerst aandacht besteed aan ‘groene vakanties’. Minderbedeelden krijgen hierdoor de kans om een vakantie door te brengen in een van de ANB-domeinen. De catalogoog werd op een interactieve manier voorgesteld tijdens het Forum Vakantieparticipatie.

Onder de noemer ‘Sport en Natuur’ werd als pilootproject een eerste ‘natuurloop’ ingelopen (Domeinbossen De Haan). De ‘natuurlopen’ zijn een project waar de nauwe samenwerking tussen BLOSO en het ANB cruciaal is. Het logo ‘natuurloop’ is geëvolueerd tot een echt kwaliteitslabel die de looper garantie geeft op een 100% traject in de natuur. In de Week van het Bos 2016 wordt het concept ‘natuurloop’ verder uitgerold.

In het herdenkingsproject 100 jaar WOI werd 41 ha klaprozen ingezaaid op ANB-terreinen. Ook steden en gemeenten deden dit jaar mee en zorgend voor meer dan 20 ha klaprozen. Ook volgende jaren wordt actief samengewerkt met partners om de impact van de klaproosproject nog te versterken. Samen met de stad Vilvoorde werd een herdenkingsactiviteit georganiseerd in het park Drie Fonteynen, een van de WOI-kerndomeinen van het ANB.

Om de toegankelijkheid van ANB-domeinen voor minder mobiele mensen in kaart te brengen, werden verkennende gesprekken gevoerd met de Toegankelijk Vlaanderen, Afdeling Gelijke Kansen, Inburgering en Integratie, het Facilitair Bedrijf en Toerisme Vlaanderen.

De evaluatieoefening van de bestaande bivakplaatsen werd gestart en wordt in 2016 verder gezet. Vanuit het jeugdwerk werden criteria bepaald waaraan een bivakplaats moet voldoen. Het bestaande aanbod wordt aan deze criteria afgetoetst.

Het aanbod aan zomerspeelzones is voor het derde jaar op rij uitgebreid. Er werden 86,5 ha extra zones aangeduid in de onmiddellijke buurt van hoge concentraties spelende jeugd tijdens de zomervakantie. Er werden 8 ha bijkomend speelbos aangeduid via toegankelijkheidsregelingen. Er zijn momenteel 48 vrij toegankelijke zones (314 ha), 544 permanente speelzones (2396 ha) en 13 bivakzones verspreid over Vlaanderen. Het volledige aanbod is terug te vinden via www.natuurenbos.be/activiteiten.

Samenwerking en ondersteuning

Er werd voor 5.274 ha aan toegankelijkheidsregelingen goedgekeurd. Dit zijn regelingen op maat van het gebied die de bezoekers duidelijkheid geven over de mogelijkheden op vlak van toegankelijkheid en natuurbeleving. De goedkeuring volgt op een participatief traject waarbij zowel de draagkracht en de functionaliteit van het gebied als de gewenste mogelijkheden op vlak van natuurbeleving worden afgewogen. Naast de toegankelijkheid van de wegen wordt ook de ligging en het gebruik van de specifieke zones zijnde speelzones, bivakzones, hondenzones en vrij toegankelijke zones geëvalueerd.

Inrichting van domeinen

Samen met de opmaak van een belevingsindex werden de eerste stappen gezet voor het opmaken van een meerjarenplanning voor het inrichten van domeinen in functie van beleving. De uitvoering ervan wordt ondersteund door het beschikbaar stellen van een aantal cruciale raamcontracten voor de kwaliteitsvolle invulling van onthaal en terreincommunicatie. Er zijn een nieuwe raamcontracten voor infoborden.

OD 2.2. Het ANB faciliteert en realiseert meer en beter groen in en rond de stad

Het project Natuur in je Buurt ondersteunt meer en beter groen in de woon- en werkomgeving. Op die manier wordt gewerkt aan een betere leefbaarheid van buurten en dus gezondheid en welbevinden van wie er actief is. Het project wil bij uitstek vernieuwend en creatief Zijn, zowel qua inhoud, aanpak als communicatie.

Natuur in je buurt zet sterk in op de ontwikkeling, uitwisseling en terbeschikkingstelling van kennis, expertise en faciliteiten en werkt vanuit de wetenschap dat stedelijk groen heel wat baten en voordelen heeft (urbane ecosysteemdiensten). Voor de relatiebeheerders van het ANB wordt een aantrekkelijk en gebruiksvriendelijk portfolio ontwikkeld dat een overzicht biedt van de reeds geleverde producten en diensten binnen Natuur in je Buurt en zo een weergave is van de verschillende aspecten van het programma Natuur in je Buurt.

Maar het project mikt ook op concrete realisaties. Zo wordt ingezet op de realisatie van stads(rand)bossen en groenpolen. Naast de realisaties door het ANB, worden steden en gemeenten ook gestimuleerd om meer stadsbossen en groenpolen te realiseren. We ontsluiten, verspreiden en promoten bestaande realisaties en ervaringen zodat ze kunnen dienen als inspiratie voor nieuwe initiatieven. We geven het bestaande netwerk van stedelijke groenspelers een gezicht.

Na een grondige herdenking van het visie- en werkingsmodel biedt een aangepast instrumentarium (conform het subsidiariteitsprincipe en het doelmatigheidsprincipe) de nodige middelen om actoren financieel bij te staan bij de realisatie van stedelijk groen. Een nieuw systeem van subsidiëring maakt het mogelijk om de beste ideeën naar voren te halen.

Resultaten

Realisatie van stads(rand)bossen en groenpolen

VLAAMS-BRABANT

VSGB-subsidies ikv flankerende maatregelen

Als flankerende maatregel voor het VSGB werden provincie, gemeenten, intercommunales en privépartners uitgenodigd om via groene ingrepen de leefbaarheid minstens te bestendigen en waar het kan te versterken. Deze ondersteuning door het ANB wordt ingezet op aankoop (50% subsidie) en aanleg (80% subsidie) van groen. Zo werden in 2015 4 projecten in dit kader ondersteund (ingediend door Sint-Genesius-Rode, Halle, Wemmel (Reekbeek) en Overijse), ter waarde van een totaalsubsidiebedrag van 332.710 euro.

Groenpolen Vlaams-Brabant

In de Westelijke groenpool werden de Wolfspuiten uitgebreid (14 ha) en ingericht als topgebied voor de realisatie van de natuurdoelen. De ontwikkeling van het stadsrandsbos Asse wordt bekeken.

Sinds dit najaar zijn grote stukken van het Zoniënwoud opnieuw beter met elkaar verbonden. De nodige voorbereidingen werden getroffen voor de start van de werken van het ecoduct van Zoniën (aandeel ANB: meer dan 3.000.000 €).

De doorgang onder het viaduct Dry Borren aan het Leonardkruispunt werd diervriendelijk ingericht en naast de Duisburgsesteenweg in Tervuren loodsen 300 meter geleidingswand en twee opvangroosters kikkers en salamanders voortaan veilig naar de amfibieëntunnels. Voor de Zuidelijke groenpool werd de mogelijkheid van een intergemeentelijke Stichting Zoniën verder bekeken en werd een toeristisch-recreatief project onthaalpoorten Zoniën opgezet met specifieke aandacht voor Groenendaal, Jezus-Eik en Tervuren. Het ingediende dossier voor de Unesco-erkenning van het Zoniënwoud werd verder uitgewerkt en in het Life+-project rond connectiviteit Zoniën werd verder voorbereidingen getroffen zodat in 2016 het ecoduct gebouwd kan worden.

OOST-VLAANDEREN

Parkbos Gent

Ongeveer 211,72 ha is in handen van ANB via verwerving, erfpacht of beheeroverdracht. De eerste reeks gerechtelijke onteigeningen werd opgestart. Er wordt een nieuwe vastleggingsdossier voorbereid aangezien de derde schijf voor aankoop bijna volledig is gebruikt en / of toegewezen. In 2016 worden de onteigeningen verder gezet.

- Inrichting portaal Grand Noble en Den Beer

In 2015 werd de aanleg van het portaal Grand opgeleverd als eerste portaal van het parkbos. Voor het portaal Den Beer is het aanbestedingsdossier afgewerkt maar werd de aanbesteding uitgesteld omwille van budgettaire redenen bij AWW.

- Aanleg van de recreatieve routes Grand Noble en Hooglatem

De wandelpaden in de boskern Grand Noble werden voor 95 % afgewerkt. In het nat natuurgebied Hooglatem werd het padennetwerk voor 80% afgewerkt. Het resterend gedeelte is voorzien in 2016 wanneer de terreinomstandigheden dit toelaten.

- Plaatsen meubilair in Grand Noble en Hooglatem

In 2015 werd een tweede deelbestelling van het parkbosmeubilair geleverd aan de partners ANB, de lokale besturen De Pinte en Gent. Er werd meubilair geplaatst in deelgebieden Grand Noble en Hooglatem. In 2016 wordt deze opdracht verder gezet.

- Inrichting Scheldevelde

- De opdracht voor ontwerp van het speelbos is gefinaliseerd. Het ontwerp is goedgekeurd door de stuurgroep. Ook het uitvoeringsbestek is klaar. In 2016 zal de uitvoering van het ontwerp uitbesteed worden als de nodige gronden verworven zijn.

- De wastine in Scheldevelde werd uitgebreid en zal verder uitgebreid worden in 2016 naargelang de voortgang van de verwervingen.

- In 2016 zal een technische studie voor de inrichting van Scheldevelde opgestart worden. Deze studie omvat het uitwerken van een landschappelijke en recreatieve visie, het

verfijnen van de inrichting Zevendreven en het zoeken naar een invulling voor de torentjes aan de poort van het Scheldeveldepark.

Groenpool Oud Vliegveld

De ontwerpwedstrijd voor de Groenpool Oud Vliegveld werd gelanceerd. Een 9-koppige jury geselecteerde uit 7 kandidaten 2 laureaat-ontwerpers. Deze laureaat-ontwerpers zullen in 2016 uitgenodigd worden voor een onderhandelingsprocedure waarbij de studieopdracht voor de opmaak van een landschapsontwerp voor de ganse groenpool en een uitvoeringsontwerp voor de NW-arm zal gegund worden.

Vinderhoutse bossen

- In samenwerking met BOS+ en de lokale school werd in 2015 een beperkte bosaanplantingsactie uitgevoerd en een uitvoeringsdossier voorbereid voor de inrichting van bijkomend 5 ha bos vanaf 2016. Het oenteigeningsbesluit voor fase 1 bebossing en de recreatieve infrastructuur werd gefinaliseerd
- Op zondag 11 oktober (week van het bos) maakten honderden grote en kleine kabouters kennis met toekomstig in te richten portaal Leeuwenhof (ANB). Kleuters probeerden het voorlopig uitgezette bosdierenleerpad uit en gaven feedback. Alle lokale partners boden welgesmaakte activiteiten aan, waaronder boomklimmen in enkele beukenreuzen, broodje bakken en knutselen. Ook via de lokale projectoproep erfgoed voerden een tiental deelnemers beplantingswerken uit binnen het projectgebied. De nieuwsbrief informeerde over de voortgang van het project.

ANTWERPEN

Stadsbos Mechels Rivierenland

Er werden heel wat stappen ondernomen om dit stadsbos nieuw leven in te blazen. Samen met het Regionaal Landschap Rivierenland en Natuurpunt als strategische partners, werd een samenwerkingsverband uitgewerkt om samen te werken rond het bestendigen, ontwikkelen en promoten van de groenblauwe netwerken en natuur in en rond Mechelen. Vervolgens zijn samen met de Stad Mechelen en de randgemeenten Bonheiden, Boortmeermeek, Zemst, Willebroek en Sint-Katelijne-Waver de kansen, noden en knelpunten in kaart gebracht. Op basis daarvan zijn focusgebieden geselecteerd. Het geheel is in de vorm van een aanvraag tot strategisch project ingediend bij Ruimte Vlaanderen, waar eind 2015 een beslissing wordt verwacht.

Pallietierland Lier

De omgeving van de Beneden-Nete ten zuiden van Lier vormt een groene oase met aanzienlijke natuurlijke, landschappelijke en recreatieve waarde. Deze waarden, ambitie van de stad om een stadsbos te ontwikkelen en geplande natuurontwikkeling vanuit het Sigmoplan zijn voor het ANB aanleiding om samen met haar partners (stad Lier en Regionaal Landschap Rivierenland) een geïntegreerde gebiedsvisie op te maken voor de ruimere omgeving van de vallei ten zuiden van de stad. Het gebied moet de nieuwe toegangspoort tot beide Netes en de groene long voor de stad worden. Tot medio 2016 wordt gewerkt aan een inrichtingsplan. De partners willen het project in nauw overleg met belanghebbenden, eigenaren en de Lierenaren vormgeven. Daarom wordt uitdrukkelijk ingezet op communicatie en participatie. Visie en inrichtingsplan moeten resulteren in

concrete ingrepen op vlak van stadsgroen, natuurontwikkeling, bosuitbreiding en zachte recreatie. Pallieterland wordt opgenomen in een GRUP.

Landschapspark Zuidrand

De open ruimte in de zuidrand wordt getypeerd door beekvalleien, kasteeldomeinen en hoeves die een rijk verleden herbergen. De provincie Antwerpen is, samen met de gemeenten in de zuidrand van Antwerpen, de Vlaamse overheid en verenigingen gestart met een landschapswerking die de gemeentegrenzen overstijgt. Bedoeling van deze samenwerking is om de open ruimte in de Zuidrand te bewaren, op te waarderen en te verbinden zodat bewoners er kunnen van genieten. In 2015 werd onder meer een planologische analyse gemaakt, werden afspraken gemaakt rond verkoop OCMW-gronden Antwerpen in subgebied Boechout/Hove/Lint, ...

Opzetten van initiatieven die leiden tot meer en betere natuur in de buurt

De initiatiefnemer van het project LOC de vlinder is de Lommelse Ondernemers Club, een vereniging die bijna 200 bedrijven groepeert binnen het grondgebied van de stad Lommel. Samen met de stad en het ANB werden bedrijven ondersteund in de ecologische inrichting van hun groeninfrastructuren. Hierdoor ontstaan functionele natuurverbindingen tussen omliggende natuurgebieden en wordt hoogwaardige natuur geïntegreerd in de grote bedrijventerreinen. De rijke dagvlinderfauna in de regio werd gekozen als ambassadeur voor het project. Het project werd succesvol afgerond met 2.100 gezinnen die toetraden tot het vlindernetwerk, 23 bedrijven die participeerden in biodiversiteitsherstel en alle Lommelse scholen die meewerkten.

De beleids- en beheerkennis rond natuurlijke begraafplaatsen is geïnventariseerd. De verschillende soorten natuurlijke begraafplaatsen worden gedefinieerd en er is een inventaris gemaakt van te vergroenen begraafplaatsen in Vlaanderen. Het ANB doet onderzoek naar de mogelijkheden op eigen terreinen. Een analyse van de betreffende wetgeving loopt en waar nodig zullen in 2016 aanpassingen voorgesteld worden. Er wordt gewerkt aan kennis- en expertisedeling en inspiratie rond dit thema via de sites Ecopedia en Natuur in je buurt, via opleidingen en safari's. Een pilootproject in Rekem is opgestart.

De landcommanderij van Alden Biesen te Bilzen is een cultuurcentrum van de Vlaamse overheid te midden een historische parkomgeving en omliggend landschap. Het ANB is, in samenwerking met de partners, verantwoordelijk voor het groenbeheer op de site. Naast het reguliere onderhoud proberen we met gerichte investeringen Alden Biesen verder uit te bouwen tot een voorbeeldsite voor Harmonisch Park- en Groenbeheer. Samen met Het Facilitair Bedrijf en Agentschap Onroerend Erfgoed werd het herstel van de Engelse Tuin voorbereid en werden de nodige voorbereidingen getroffen om de integrale toegankelijkheid van de site te verbeteren.

De ruimtelijke planning op en rond de campus van UHasselt wordt op een geïntegreerde manier bekeken en opgevaardeerd. Belangrijke aspecten zijn de groeninrichting, de waterhuishouding, de mobiliteit en de landschapsbeleving. De toewijzing van de opdracht werd afgerond. De globale visie wordt verder ontwikkeld in 2016.

Er werd in 2015 een samenwerkingsakkoord afgesloten met het Departement cultuur, jeugd, sport en media rond een gemeenschappelijke uitbouw en exploitatie van het kasteel van Gaasbeek, Groenenberg en de museumtuin.

Het Interreg-projectvoorstel 2B Connect werd goedgekeurd. In het project wordt ingezet op de ecologische inrichting van industrieterreinen in functie van lokaal biodiversiteitsbehoud, het realiseren van natuurverbindingen en het verlagen van de kosten en milieu-impact van het groenbeheer. Vanuit het ANB worden de casus Bosland in de provincie Limburg en enkele bedrijventerreinen in de provincie Antwerpen, samen met bedrijventerreinen in de Nederlandse provincie Noord-Brabant uitgewerkt als een euregionaal netwerk van groeninfrastructuur binnen bedrijventerreinen. Het project wordt opgestart begin 2016.

Onder coördinatie van het ANB werd over heel Bosland de huisstijl geïmplementeerd op het terrein ter hoogte van hoofd- en nevenpoorten, invalswegen, onthaalpunten en routestructuren. Hiervoor werd gebruik gemaakt van de projectsubsidie LSM (Limburg Sterk Merk) die door het ANB werd behaald ten gunste van het partnership.

Kennisontwikkeling, kennisdeling en opleiding

Er werden de voorbije jaren heel wat technische vademecums ontwikkeld. Er werd een opleiding rond het technisch vademecum Kruidachtigen georganiseerd. Het vademecum Heesters werd aan het grote publiek voorgesteld op een studiedag in het Hof ter Saksen in Beveren. Er waren 120 aanwezigen. De inhoudelijke uitwerking van het vademecum Ontwerp werd opgestart.

Er is gewerkt aan een nieuwe visie en een nieuw werkingsmodel voor Natuur in je buurt. Bedoeling is dat Natuur in je Buurt optimaal z'n plaats krijgt binnen ANB 2.0 en dat de ANB-werking rond Natuur in je Buurt zo relevant mogelijk is voor de beoogde doelgroepen. De verhouding tot de doelgroepen in dit kader wordt herbekeken samen met de manier van het bieden van financiële ondersteuning.

Samen met het verschijnen van de nieuwe handleiding 'opmaak van een stedelijk groenplan', zal er een bijbehorend opleidingstraject uitgezet worden. In de actualisatie van de handleiding stedelijk groenplan worden de resultaten van het onderzoek naar de mogelijkheden van privaat groen en het tuinencomplex geïntegreerd. De handleiding is drukklaar en wordt in 2016 aan belanghebbenden voorgesteld. Ruimte Vlaanderen werkte samen met het ANB om het draaiboek te creëren.

Het ANB gaf ook in 2015 het thema ('natuur brengt je buurt op smaak') en campagnebeeld voor de Dag van het Park aan. De minister kon gaan koken bij tv-kok Sofie Dumont en de Vlaamse steden en gemeenten werkten enkele bijzonder smaakvolle activiteiten uit.

Van 14 tot 22 maart vond in Gdansk de Vlaamse Week plaats met als centrale thema's stadsontwikkeling en maritieme samenwerking. De Vlaamse eregaststeden waren de Steden Mechelen en Gent. Het Agentschap voor Natuur en Bos vervulde de programmatie van deze Vlaamse Week door ook het thema stedelijk groen op de agenda te zetten. Samen met de Arteveldehogeschool realiseerde het ANB een expo over stedelijk groen in Gent en Mechelen, agendeerde het ANB het thema stedelijk groen op het seminarie over 'Town Development and

Heritage Protection' en Deed het een groene interventie in de publieke ruimte met de zaaimachine De Pionier.

SD 3. Het agentschap valoriseert de waarde van natuur en maakt ze zichtbaar voor de maatschappij

Van de drie pijlers van het duurzaam ondernemen (people, planet, profit) is het economische aspect of de waarde van natuur conceptueel en maatschappelijk de meest uitdagende. Waarde kan hierin verschillende betekenissen hebben. Binnen deze strategische doelstelling maken we de diensten die natuur levert zichtbaar voor de maatschappij en proberen we deze diensten te optimaliseren.

OD 3.1. Het ANB optimaliseert beheerpraktijken door het streven naar een kosteneffectief en adaptief beheer voor een breed gamma van ecosysteemdiensten

De huidige en toekomstige levering van ecosysteemdiensten en het welzijn en de welvaart die er bij horen, vereisen het behoud en de verbetering van de biodiversiteit (het natuurlijk kapitaal). Om een zo breed mogelijk en maatschappelijk relevant gamma van ecosysteemdiensten te kunnen ontwikkelen en aanbieden, is een geïntegreerd beheer van natuur nodig, afgestemd op diverse doelen.

Hierbij wordt gestreefd naar een zo hoog mogelijke kosteneffectiviteit door een optimale combinatie van doelmatigheid en kwaliteit. Om maximaal resultaat te halen bij de realisatie van beheerwerken, moeten de middelen zuinig ingezet worden op die activiteiten die het beste resultaat halen voor het gestelde beheerdoel. De beheerprocessen moeten hierbij zo efficiënt mogelijk verlopen.

Duurzaam beheer vereist goede planning waarbij geanticipeerd wordt op mogelijke evoluties, maar moet ook rekening houden met onzekerheid en complexiteit. Deze kan bijvoorbeeld samen hangen met wijzigende inzichten en/of externe ontwikkelingen zoals klimaatverandering, milieudrukken, maatschappelijke evoluties...

Resultaten

Optimalisatie van beheerpraktijken

Het ANB heeft al heel wat ervaring opgedaan met QD-beheer (kwalificeren - dimensioneren) van berk. Er zijn voorbeeldbestanden aangelegd en experimenten met andere boomsoorten zijn opgestart. Deze experimenten worden verder worden opgevolgd. Een duidelijke conclusie is dat QD-beheer overal kan opgestart worden waar de verjonging voldoende dicht groeit en nog niet voorbij het omslagpunt zit, en dat QD-beheer het mogelijk maakt om houtproductiedoelen gemakkelijk te combineren met het realiseren van de Europese natuurdoelen. In 2016 zal verder ervaring worden opgedaan met QD-beheer met andere boomsoorten en het aanplanten van 'kloempen'. Kloempen zijn mini-verjongingsgroepen waarin bomen voldoende dicht op elkaar opgroeien. In alle provincies worden voorbeeldpercelen aangelegd.

Om de efficiëntie van de houtverkoop te verhogen worden de huidige hoogtemetingen op het terrein vervangen door diameter-hoogtecurves (HD-curves). Om deze HD-curves op te stellen werd een methodiek uitgewerkt op basis van de gegevens die ingezameld worden in kader van de bosbeheerplanning. Het opstellen van HD-curves voor alle bossen in beheer bij het ANB loopt.

OD 3.2. Het ANB streeft naar een duurzaam gebruik of medegebruik van natuur door een divers en kwalitatief aanbod van producten en de optimalisatie van hun afzet

Duurzaam gebruik van natuur gaat over de manier waarop producten en diensten aangeboden worden op de markt, binnen de grenzen van de draagkracht van het ecosysteem. Het gaat voornamelijk om rondhout van diverse kwaliteiten, houtige en grazige biomassa, jacht en visvangst, landbouwproducten...

Door de nodige diversificatie te voorzien in het aanbod van producten die voortkomen uit het natuurbeheer en door te streven naar een bepaalde kwaliteit en continuïteit in dit aanbod, wordt gelijktijdig naar een ecologische, economische en maatschappelijke meerwaarde gestreefd. Zorgen dat de afzet van producten zo optimaal mogelijk gebeurt, bijvoorbeeld door betere vermarkting of alternatieve verwerking, draagt bij tot het duurzaam gebruik en de kosteneffectiviteit van beheer.

Resultaten

Duurzame biomassa

Het project 'Biomassa als bodemverbeteraar' bracht aan het licht dat een deel van de biomassa afkomstig van natuurgebieden gebruikt kan worden als ingrediënt van potgrond, bodemverbeteraar of compost. Samen met Vlaamse potgrondproducenten werd een succesvolle praktijkproef (afzeefexperiment) opgezet voor het gebruik van choppermateriaal als veenvervanger in de potgrondproductie (inclusief bodemanalyses). Op basis van dit experiment werden richtlijnen uitgewerkt voor de terreinbeheerder voor toekomstige projecten.

Het ANB speelt flexibel in op opportuniteiten om hout beter te vermarkten (rekening houdend met ecologische draagkracht, wetgeving houtverkoop en wetgeving overheidsopdrachten) binnen het principe van cascadering en voorkeur voor lokale en regionale economie, in eerste instantie openbaar verkopen, erkende kopers en exploitanten, ... Om deze zaken verder te operationaliseren werd het interreg project Eco2Eco uitgewerkt in samenwerking met partners. Dit project zal (op voorwaarde van goedkeuring) de vernieuwing in beheeraanpak en vermarkting van hout verder ondersteunen.

Duurzame jacht

Het e-loket werd uitgebreid met meerdere nieuwe formulieren: het aanvraagformulier voor een afschotplan grofwild, de aanvraag tot goedkeuring van een faunabeheerplan, de erkenningsaanvraag voor Wildbeheereenheden (WBE's) en het aanvraagformulier voor de basis- en oppervlaktesubsidies voor WBE's. De 12 meldingsformulieren bijzondere jacht worden begin 2016 operationeel.

Ook een nieuw formaat voor het jachtverlof werd gelanceerd, samen met de daarvoor ontworpen digitale applicatie in het e-loket. Alle jachtverloven (12.374 jachtverloven en 573 jachtvergunningen) werden in het nieuw formaat afgeleverd en het e-loket bundelt de achterliggende administratie.

De bijzondere jacht en enkele andere aspecten van de jachtwetgeving werden vernietigd naar aanleiding van enkele arresten van de Raad van State. Het wettelijk kader van de bijzondere jacht

werd reeds hersteld. Het herstel van de andere aspecten is voorbereid zodat het proces van herstel in 2016 kan plaatsvinden.

In meerdere domeinen in beheer van het ANB waar voorheen geen jacht was, werden de mogelijkheden tot jacht geëvalueerd en indien mogelijk werd jacht aanbesteed in functie van de doelstellingen van het domein.

Duurzame visserij

Naar aanleiding van de vissterfte die plaats vond op de Boven-Schelde in 2012 werd besloten om een driejarig visstandonderzoek uit te voeren om na te gaan in welke mate het visbestand zich hersteld heeft. Uit de gegevens van het onderzoek blijkt dat het visbestand is toegenomen ten opzichte van de voorgaande jaren. Er werd ook natuurlijke aanwas en migratie waargenomen.

Met steun van het Visserijfonds werd de in de kasteelvijver van Bulskampveld een slibuiming gedaan en een ecologische herinrichting. Deze vijver is een interessant hengewater, in het bijzonder voor de jeugd.

Ter hoogte van 't Mulke op de Warmbeek in Hamont-Achel is een beekinrichting uitgevoerd, een visdoorgang aangelegd en een paairiffle gecreëerd voor stroomminnende vissoorten. De werken werden uitgevoerd door de VMM met financiële steun van het Visserijfonds. Uit onderzoek voorafgaand aan de werken bleek dat zich grote aantallen beekprikken ophielden stroomafwaarts van het knelpunt en dat er stroomopwaarts geen beekprikken aanwezig zijn. Met dit knelpunt wordt dus onder meer een natuurlijke areaaluitbreiding beoogd voor deze Europees beschermde vissoort.

Ruim 10.000 hengelaars op openbaar water werden bevraagd om te peilen naar hun mening over diverse aspecten over het openbare visserijbeleid. De resultaten worden in 2016 verwerkt.

Voor het Meetjeslandse krekengebied, welke een zeer geliefde regio is bij vissers, is een ruimtelijke visie opgemaakt in overleg met de diverse betrokkenen.

OD 3.3. Het ANB maakt ecosysteemdiensten zichtbaar, bouwt ze uit en promoot de toepassing ervan

Ecosystemen zijn dynamische complexen van planten, dieren, micro-organismegemeenschappen en het abiotische leefmilieu die interageren als een functionele eenheid. Ze zijn een fundamenteel onderdeel van de biodiversiteit. Naast de intrinsieke waarde van ecosystemen hebben zij ook een functionele waarde, gaande van de voorziening van schone lucht en proper water tot de bestuiving van gewassen en de bescherming tegen overstromingen. Deze functionele waarden worden samen de 'ecosysteemdiensten' genoemd.

De kwaliteit van veel ecosystemen gaat achteruit, zodat deze niet langer de grote verscheidenheid van diensten kunnen leveren waarvan we afhankelijk zijn. Dit kwaliteitsverlies vertegenwoordigt enorme sociale en economische verliezen voor de Europese Unie. Het verlies aan biodiversiteit kost de EU volgens berekeningen van de Europese Commissie 3 % economische groei ofwel 450 miljard euro per jaar.

Ecosysteemdiensten helpen een harmonie te creëren tussen bescherming en duurzaam gebruik en medegebruik van biodiversiteit en ecosystemen. De vraag wordt hoe het natuurlijk kapitaal dat wordt gebruikt, kan behouden blijven op een niveau dat toelaat om blijvend te genieten van de rente ervan: de voor ons welzijn zo belangrijke ecosysteemdiensten. Het vormt zo een kader voor een duurzaam gebruik en duurzame ontwikkeling.

Resultaten

Waarde van natuur meenemen in maatschappelijke kostenbatenanalyses

De natuurwaardeverkenner werd gebruiksvriendelijker gemaakt. Daarnaast werden enkele wijzigingen aangebracht aan de berekeningsmethode van de gezondheidsbaten. De rurale natuurwaardeverkenner wordt momenteel aangevuld met een stedelijke variant. Voor de verdere uitbreiding en ontwikkeling van beide verkenners werd een analyse van de invloed van groen op woning- en huurprijzen in Vlaanderen uitgevoerd.

Ecosystemen en ecosysteemdiensten en de impact in kaart brengen

Binnen het Life+project Scalluvia worden natuurontwikkeling en recreatieve infrastructuur geïntegreerd. De nodige vergunningen voor de inrichtingswerken zijn bekomen en de werken voor natuurontwikkeling zijn aanbesteed. Een eerste deel van de recreatieve infrastructuur is afgewerkt. Om het maatschappelijk draagvlak voor het natuurherstel en de betrokkenheid van de lokale gemeenschap bij het Natura 2000-netwerk te vergroten, worden ook de ecosysteemdiensten van het gebied in kaart gebracht en gekwantificeerd.

OD 3.4. Het ANB vermarkt producten uit haar domeinen op een duurzame manier

Als business partner van het ANB zorgt Natuurinvest voor de vermarkting van de producten uit de openbare natuurdomeinen. Naast het innen van de inkomsten uit de verkoop van hout, onderzoekt Natuurinvest de rendabiliteit van andere biomassa (bijvoorbeeld gras, houtige biomassa) of van gebouwen en terreinen. Nieuwe vormen van natuurbeleving worden eveneens verkend als mogelijk vermarktbaar product. Het uitbouwen van duurzame projecten samen met partners, staat hierbij steeds voorop.

Resultaten

Natuurinvest als business partner van het ANB

Natuurinvest ontwikkelde een visie rond de korte termijn verhuur van natuurlocaties en gebouwen. Er werd een duidelijke aanpak bepaald voor het aanbieden van film- en fotolocaties, het organiseren van evenementen in ANB-locaties en het aanbieden van een netwerk van vergaderlocaties in de natuur. Procedures en organisatie van deze producten werden vastgelegd en de visie wordt in 2016 verder uitgerold.

Rond natuurbegraafplaatsen werd in 2015 de aftrap gegeven voor de eerste natuurbegraafplaats in Vlaanderen. Deze bevindt zich in Lanaken en werd officieel geopend door minister Schauvliege.

Rond het thema natuurbegraafplaatsen werden twee groensafari's georganiseerd, uitstappen naar goede praktijkvoorbeelden in Duitsland. Deze konden op erg veel interesse rekenen, onder andere vanuit de lokale besturen.

Inverde voert investeringsprojecten uit in het kader van de strategische projecten van het ANB die de kosten-baten verhouding tegenover de huidige situatie verbeteren

Inverde ging een concessieovereenkomst aan met 8 nieuwe private partners, voor de exploitatie van vrijgekomen vastgoed van het ANB dat niet meer gebruikt werd voor het beheer van domeinen.

In 7 projecten is een verhoogde beleving van de natuur voor het brede publiek of een specifieke doelgroep een onderdeel van de exploitatie, in het 8^e project draagt de concessionaris bij tot het bosbeheer. Zo werden er onder andere projecten opgestart voor fietsenverhuur, zorgvakantiewoning, Open Natuurhuis, theehuis voor wandelaars...

Inkomsten gegenereerd uit bestaande en nieuwe commerciële samenwerkingen worden herinvesteed in natuurprojecten. Specifieke regionale projecten die de werking met vrijwilligers bevorderen werden ondersteund.

De optimalisatie van de werkprocedures en de organisatorische structuur lieten toe om deze vastgoedprojecten tot stand te laten komen en te zorgen voor een efficiëntere opvolging van bestaande samenwerkingen.

Inverde optimaliseert samen met het ANB de processen van de houtverkoop

Een belangrijk project tijdens het voorbije jaar was de uitbreiding van de dienstverlening in het kader van de houtverkopen naar de openbare besturen.

Tot vorig jaar zorgde Inverde enkel voor de administratieve en financiële opvolging van het door ANB verkochte hout. Nu biedt Inverde dit ook aan aan de andere openbare besturen die deelnemen aan een ANB-houtverkoop. Deze openbare besturen konden kiezen of ze de financiële afhandeling via Inverde lieten verlopen of zelf de facturatie van de verkochte loten opvolgden. Deze dienstverlening bleek alvast een succes te zijn met de meerderheid van de openbare besturen die kozen om via Inverde te werken.

2. Kritische voorwaarden voor een kwaliteitsvol natuurbeleid

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de werking van het ANB op vlak van organisatiebeheersing. Deze projecten en processen kunnen beschouwd worden als voorwaarden die moeten vervuld zijn voor een efficiënte, effectieve, integere, klantgerichte en kwaliteitsvolle werking van het agentschap.

2.1. Kennisdeling en vorming

Inverde verzorgt opleidingen voor de werknemers van het ANB en voor de doelgroepen in de natuursector. De opleidingen voor het ANB worden afgestemd op de strategische noden. Daarnaast zorgt Inverde voor het standaardiseren, testen en brevetteren van de cruciale vaardigheden in natuurbeheer.

Sinds twee jaar breidt Inverde haar aanbod van opleidingen uit naar meer kennisdelende activiteiten. Op die manier wil Inverde bijdragen aan het ontwikkelen, verspreiden en behouden van de natuurkennis en -expertise die in Vlaanderen (en Europa) aanwezig is.

Kennisdeling

Inverde staat namens het ANB in voor een verdere verspreiding van de kennis die ontwikkeld werd vanuit KOBE (KennisOndersteuning bij Beheer en Economie van natuur-, groen- en bosdomeinen), met het oog op een betere valorisatie van natuurbeheer. Dit gebeurde door middel van opleidingen, studiedagen en een infomarkt. Op basis van de organisatieverandering binnen het ANB wordt de KOBE projectstructuur ontbonden. De activiteiten rond kennisontwikkeling en innovatie rond valorisatie van natuurbeheer worden in de nieuwe structuur verder gezet.

Inverde ontwikkelde samen met het ANB en andere partners nieuwe kennis door middel van Europese projecten. Lopende projecten werden verder uitgevoerd (Life+Together, opleiding in de gevangenis) en nieuwe projecten ingediend (Interreg V-project 'Eco2eco' en Interreg V-project '2bConnect'). Daarnaast nam Inverde deel aan Europese overlegstructuren over veilig werken en de houtmarkt (EFESC, Eustafor).

Inverde startte een project op om kennisdeling rond de thema's van de realisatie van de Europese natuurdoelen te bevorderen. Er werd een structuur uitgewerkt waarbinnen in 2016 de belangrijkste natuurstreefbeelden zullen worden uitgewerkt. Er werden op vraag van de doelgroepen ook enkele maatwerk opleidingen voorzien rond onder andere het geïntegreerde natuurbeheerplan en het gebruik van de voortoets. Verder nam Inverde deel aan de uitwerking van het Life Integrated project rond Natura 2000, meer bepaald rond het werkpakket capaciteitsopbouw.

Inverde startte het proces rond kennismanagement op. Hiertoe werden vijf kritische kennisdomeinen bepaald, waarvan er drie gekozen werden voor opstart in 2015: wetgeving, natuurstreefbeelden en natuurbeleving. Per gekozen domein zijn huidige en gewenste situatie in kaart gebracht. Begeleid door een stuurgroep werden (een deel van) de personeelsleden van het ANB betrokken bij het opzetten van een systeem rond kennismanagement (large group intervention).

Vorming

Als vormingsorganisatie van het ANB organiseert Inverde de opleiding en ontwikkeling van de medewerkers binnen de strategische lijnen van het vormingsplan.

In het kader van het vormingsplan werden 13 trajecten georganiseerd: handhaving, brevet? Check!, jachtwapens, de Novieten, toolboxes, mobiele arbeidsmiddelen, klantgericht communiceren bij advies, interviewsessies rond leiding geven voor ploegbazen, ontmoetingsdag arbeiders, themadag boswachters, themadagen, train je collega en de brunchbox.

Volgende vormingstrajecten zijn opgestart en lopen door in 2016: integriteitstraining, multipartijensamenwerking/ relatiebeheer (verbindend communiceren), projectmanagement, leiding geven, communicatie bij werken en kennismanagement.

Hiernaast zijn de antennepunten opgericht en 3 keer samengekomen in 2015 voor een betere behoeftedetectie voor vorming. Hierbinnen worden de nodige prioriteiten vooropgesteld, waardoor er een realistisch tijdsverloop is tussen de gedetecteerde nood en het aanbod.

Aanbod Inverde

Inverde heeft een kwalitatief standaardaanbod voor de beheerder, gericht op een duurzaam, efficiënt en veilig beheer van de groene ruimte, over de thema's 'natuur en de instandhoudingsdoelstellingen', 'materiaal en veiligheid', 'groene economie' en 'wetgeving en beleid'. Dit zowel voor de individuele beheerder als voor de doelgroepen van het ANB, zoals openbare besturen, sociale economiebedrijven, brandweer, bosgroepen, regionale landschappen, studie- en adviesbureaus, landbouwers, exploitanten, boomverzorgers...

Voor de werknemers van het ANB zijn er 251 opleidingen georganiseerd, voor maar liefst 2 013 deelnemers. Waarvan 178 opleidingen en proeven in het kader van Brevet? Check! met 876 deelnemers. In 2015 zijn er 599 brevetten en certificaten behaald binnen het ANB.

Voor Fytolicentie (werken met pesticiden) zijn er 194 certificaten aangevraagd en bekomen, hier moest geen proef voor worden afgelegd.

Het open aanbod van Inverde staat gratis ter beschikking van het ANB (met enkele uitzonderingen). Er hebben 242 deelnemers van het ANB ingeschreven voor 37 verschillende opleidingen en studiedagen uit dit open aanbod.

Train je collega

Inverde vormt lerende netwerken met deelnemers uit diverse doelgroepen, om zo een efficiënte behoeftedetectie, kennisopbouw en -doorstroming te garanderen. Dit gebeurt via sociale media, maar ook via initiatieven als Train je collega. Hiervoor werd de communicatiecampagne verder uitgewerkt en geperfectioneerd. 9 trainers en 99 deelnemers hebben vanuit het ANB deelgenomen aan Train je collega. Er is hierover op verschillende manieren gecommuniceerd, zo werden er posters uitgehangen, stond er een item in de nieuwsbrief en heeft Train je collega een tijdlang als nieuws op het intranet gepronkt.

2.2. Personeel en organisatiestructuur

Centraal binnen personeelsbeleid en organisatieontwikkeling staat de HR-strategie: het ANB koestert talenten die resultaten neerzetten en kunnen samenwerken. Er worden bijkomende inspanningen geleverd om het resultaatgericht werken te optimaliseren.

Er wordt extra aandacht besteed aan het welzijn van de medewerkers op het werk, aan diversiteit en aan gelijke kansen.

Jaarlijks wordt een zelfevaluatie uitgevoerd waarbij de werking van het agentschap onder de loupe genomen wordt. Daarnaast zal de interne controle van het agentschap verder uitgebouwd en geoptimaliseerd worden. De resultaten van de interne audits vormen de basis voor het jaarlijks actieplan rond organisatiebeheersing en maturiteit.

Resultaten

Wijziging organisatiestructuur

Binnen het ANB werden een nieuw organisatiemodel en een nieuwe structuur uitgewerkt. Deze reorganisatie, ANB 2.0 genoemd, biedt een antwoord op een aantal pijnpunten die binnen de vorige structuur zichtbaar waren. Deze punten kwamen duidelijk naar voren uit een werklustmeting en uit werksessies met verschillende medewerkers van het ANB.

De nieuwe structuur laat toe om de strategische doelstellingen efficiënt en effectief te realiseren. Het ANB speelt met deze verandering ook in op de signalen en noden van de medewerkers.

In de nieuwe structuur wordt afgestapt van een territoriaal georganiseerde organisatie en worden de activiteiten functioneel georganiseerd. Binnen de nieuwe structuur werden een aantal nieuwe functies gedefinieerd die via dienstaanwijzing werden ingevuld. De functiebeschrijvingen werden opgemaakt op basis van de nieuwe functiematrix binnen de Vlaamse overheid.

Daarnaast is er een globaal cultuurtraject uitgetekend met een belangrijke focus op de rol van de leidinggevenden en het creëren van een aangename werkomgeving voor de medewerkers. Het cultuurtraject wordt opgebouwd op 5 aspecten.

Personeelsmanagement

De gestructureerde uitrol van het talentbeleid bestaat uit het herkennen en ontwikkelen van individuele talenten. Organisatieontwikkeling was de prioriteit en een nieuwe organisatiestructuur kreeg vorm, zie “wijziging organisatiestructuur”. Bij het invullen van de hertekende functies en verantwoordelijkheden werd expliciet rekening gehouden met individuele talenten. Personeelsleden konden solliciteren naar functies die aansloten bij hun ambitie en talent, voor mensen die in functie bleven werd via “job crafting” naar oplossingen gezocht om de fit functie-persoon waar mogelijk te verbeteren.

Er waren 8 proeftrajecten rond re-integratie bij langdurige afwezigheid door ziekte. Ze waren succesvol. Tijdens de ziekteperiode was er regelmatig contact, steeds met instemming en op vraag

van de zieken. Met alle betrokkenen en hun leidinggevenden werden afspraken gemaakt over een re-integratie op maat.

Omwille van het Vlaams merkenbeleid lag de focus van “Employer Branding” op de Vlaamse overheid als werkgever. De vacatures van het ANB werden aangekondigd in aantrekkelijke beelden en teksten, en ademden de dynamiek uit waarmee zowel het ANB als de Vlaamse overheid zich willen profileren.

Bij een nieuwe organisatiestructuur hoort ook een vernieuwde organisatiecultuur. Een nieuwe cultuur is een werk van lange adem en van concrete stappen. In 2015 werd het volgende gerealiseerd op vlak van personeel:

- **resultaatgericht werken: vereenvoudigde procedure met minder bureaucratie en meer aandacht voor feedback en dialoog. Groenarbeiders werkten volgens de vereenvoudigde procedure;**
- **leiderschap: er werd een organisatiebreed programma gelanceerd, de “Streetskills”. Het doel is om de werkgoesting alle ruimte te geven en oplossingsgericht problemen aan te pakken. Iedereen binnen de organisatie wordt betrokken, niet alleen leidinggevenden maar ook alle medewerkers.**

“Werkbaar werk” wordt bij het Agentschap voor Natuur en Bos geconcretiseerd door:

- het talentbeleid dat inwerkt op de motivatie
- de uitgebreide kansen tot leren, conform het vormingsplan
- de acties die er zijn om problematische werkstress te elimineren. De Limburgse collega’s namen het voortouw met een pilootproject.

Het diversiteitsplan 2015 werd uitgevoerd. Veelbelovend is de aanpak rond stages. Er werd gestart met het systematisch inventariseren van stageplaatsen, die plaatsen werden in eerste instantie aangeboden aan de partnerorganisaties waarmee samengewerkt wordt om de doelgroepen te bereiken. Het resultaat was dat er 30 plaatsen voor langdurige stages aangeboden konden worden, waarvan er 10 door de mensen uit de kansengroepen werden ingevuld.

Het diversiteitsbeleid wordt proactief en planmatige aangepakt, maar is een traject dat over lange periode invulling moet krijgen. Voor 2015 zijn de diversiteitscijfers constant gebleven.

Kansengroep	Aandeel ANB in 2013 (in %)	Aandeel ANB in 2014 (in %)	Aandeel ANB in 2015 (in %)
Vrouwen in topfuncties	50%	50%	wordt pas bekend na dec. 2015
Vrouwen in N-1 functies	--	--	
Personen met een handicap of chronische ziekte	1,3%	1,3%	
Personen met een migratie-achtergrond	1,3%	1,3%	

Veiligheid en welzijn

Het Globaal Preventieplan 2015-2019 legt de te ontwikkelen en toe te passen preventie-activiteiten vast voor een periode van vijf jaar. Dit plan heeft als doel een samenhangend welzijnsbeleid te voeren op het werk.

Op basis van het Globaal Preventieplan 2015-2019 wordt jaarlijks een actieplan opgemaakt. Via dit jaarlijks actieplan veiligheid & welzijn (JAP 2015) werkt het ANB continu aan een werkomgeving waarin veiligheid, welzijn en erkenning vanzelfsprekend zijn. In het jaaractieplan worden de acties voor continue verbetering bijgehouden.

Efficiëntiewinsten

De Vlaamse overheid kiest voluit voor 'plaats- en tijdsafhankelijk werken'. Dat betekent dat elk personeelslid van de Vlaamse overheid, wiens functie zich ertoe leent, voortaan zelf kan kiezen waar en wanneer hij of zij best werkt. Het garanderen van de kwaliteit van de dienstverlening staat daarbij centraal. De ambtenaren blijven natuurlijk voldoende beschikbaar en bereikbaar voor burgers en collega's. Er werd een pilootproject uitgetekend. Vanaf begin 2016 zal dit pilootproject uitgerold worden en zullen de ervaring geëvalueerd worden in functie van een verdere uitrol.

Organisatiebeheersing

Op basis van de zelfevaluatie 2014 werd een actieplan opgemaakt om de organisatie op verschillende vlakken te verbeteren. Via tussentijdse rapporteringen wordt de uitvoering hiervan opgevolgd. Een nieuwe zelfevaluatie vond plaats in november. Dit zal leiden tot een nieuw actieplan voor 2016. Voor 2 thema's werd een rapportering gedaan aan audit Vlaanderen ifv het behalen van maturiteit 4.

Interne audit

Er werd een eigen interne audit opgericht. Zoals voorzien in het auditplan, volgende audits uitgevoerd: aankoop van gronden, kuddebeheer, logistiek, subsidies, houtverkoop, vermarkten van panden, aankoop van gronden, ICT-beleid en HRM.

Op basis van vaststellingen, formuleerde audit aanbevelingen. Het management formuleerde acties om de gedetecteerde risico's adequaat te beheersen en zo tegemoet te komen aan de aanbevelingen. In het najaar ging de aandacht vooral naar de opvolging van de acties. Deze opvolging is de verantwoordelijkheid van het lijnmanagement, ondersteund en begeleid door een eigen interne audit. De interne audit zorgde voor een onafhankelijke rapportering aan de directieraad.

In het najaar startte tevens de programma-audit voor natuurdoelen die aanknopingspunten zal geven om het vervolg van de natuurdoelen vorm te geven.

Informatieveiligheid

Het bestaande informatieveiligheidsplan werd geëvalueerd en geactualiseerd. Er werd een actieplan opgesteld voor drie jaar.

2.3. Logistiek

De logistieke cel werkt verder aan het ontwikkelen van een duurzame omgeving om de logistieke activiteiten te ontplooiën. De logistieke processen worden verder opgetekend en uitgewerkt. Verder wil de logistieke cel ook een voortrekkersrol spelen in het duurzaam aankopen.

Resultaten

De focus voor logistiek lag op de uitvoering en optimalisatie van operationele en administratieve taken. Zo werden nieuwe en hernieuwde contracten opgesteld voor bureaus, EHBO-materiaal en wandelschoenen. In samenwerking met het Facilitair Bedrijf werden de nodige optiepakketten voorzien voor zware terreinvoertuigen.

Het nieuwe VO merkbeleid werd geïmplementeerd. De dienstvoertuigen werden opnieuw beletterd en het drukwerk en de logo's op de werkkledij werden aangepast.

De processtromen tussen logistiek en financiën werden geoptimaliseerd en verbeteringen werden geïmplementeerd. Door een meer uniforme, transparante aanpak wordt nu efficiënter gewerkt op een digitale manier van aanvraag tot facturatie.

De samenwerking met het dienstencentrum logistiek VO werd voorbereid.

2.4. ICT

De werking rond ICT focust zich volledig op de principes van de visienota 'Vlaanderen Radicaal Digitaal'. Hiervoor wordt voor elke project, conform de besliste stappen van een ICT-project, een business case opgesteld waarbij de kosten worden vergeleken met de mogelijke opbrengsten, niet alleen voor de interne ANB-organisatie, maar ook voor de aanvrager en dit volgens de principes die hiervoor werden uitgewerkt.

De ICT-werking wordt voortdurend verbeterd door:

- De implementatie van de nodige governance structuren en overleg voor het ICT operationeel beheer (gebaseerd op ETIL standaard) en voor het projectbeheer (op basis van Prince II standaard). Hiermede brengen wij de huidige koststructuur van een project in kaart om zo betere voorspellingen te kunnen doen over toekomstige ontwikkelingen. Voor de strategische projecten werken wij aan meer jaren project planning.
- Nauwere samenwerking met de ICT collega's van het beleidsdomein LNE en met het Facilitair Bedrijf om zo de juiste strategische ICT profielen te kunnen inzetten met de juiste focus en te kunnen samenwerken met de andere collega's op een gemeenschappelijk aanbod met een minimaal kritische massa.
- Gebruik te maken van de kanaal van Vlaanderen Connect. voor het inhuren van de juiste strategische ICT-profielen voor het ANB.

Resultaten

In het kader van het strategisch project 'Digitaal Document – en Informatiebeheer' werd een algemene visie en strategie ontworpen.

Hiervoor werd ervaring uitgewisseld met andere agentschappen zoals Kind&Gezin en Landbouw en visserij. Ter invulling van de strategie werden twee concrete proeftuinen gedefinieerd. Voor de uitwerking van de toekomst van de netwerkschijven werden digitale opkuisdagen georganiseerd en een concreet plan van aanpak opgesteld.

Er werd na intens overleg een actualisatie van het ICT-strategisch plan voorbereid. Hiertoe werden de leden van het PMB en een aantal bevoorrechte getuigen geraadpleegd. Er vonden een uitgebreide zelfevaluatie van ICT en een grondige bevraging rond de werking van de PMB plaats. De actualisatie hield ook rekening met de aanbevelingen van Audit Vlaanderen. Dit voorontwerp ICT-strategisch plan werd via een interne audit beoordeeld.

Voor de meest strategische ICT-projecten werd een concreet projectplan uitgewerkt. Met behulp van de gerealiseerde ICT-PMO office kan zo elke project worden opgevolgd en bijgestuurd worden naar budget, scope of timing.

Voor het project Geïntegreerd Beheer van Natuur en de invoering van de natuurbeheerplannen werd een gedetailleerd en concreet meerjarig (3 jaar) projectplan opgesteld. Tevens werd de nodige

governance rond het goedgekeurde projectplan ingevoerd en werd begonnen met de implementatie van de eerste fase. De integratie met de bestaande ANB-applicaties door middel van de implementatie van de externe CMSi software werd mee opgenomen in deze lange termijnplanning.

Voor de toepassing Wildbeheer werd het e-Loket verder uitgebreid met de integratie van verschillende formulieren. Dit moet de digitale communicatie met de aanvrager en andere overheden, waaronder het ANB en het INBO, verder vereenvoudigen. Hierbij werd rekening gehouden met het 'MAGDA'-principe, zodat de aanvragen niet tekens de informatie terug moet ingeven.

Voor de uitwisseling van de data (waaronder de GIS data) voor de realisatie van de Europese natuurdoelen werd een proeftuin gerealiseerd. In deze proeftuin werd de realisatie van een GIS loket geëvalueerd dat moet leiden tot een beter overzicht van de data van de verschillende projecten. De implementatie van dit GIS loket wordt voorzien in 2016.

De business analyse van het masterplan IHD, waarin beschreven wordt welke databanken nodig zijn, hoe deze met elkaar communiceren en wat de prioriteiten zijn, werd afgerond. De nodige concrete projecten en organisatie hiervoor werden gedocumenteerd en de nodige projectplannen werden opgesteld voor uitvoering in de komende jaren.

In het kader van de MMIS budgettering werden in nauwe samenwerking met het INBO projectgelden gevraagd en bekomen voor de verdere uitwerken van een aantal strategische projecten: Natura 2000 Voortoets, Monitoring Natura 2000 soorten, Project Invasieve Soorten, Platform passende Beoordeling, DPAS ontwikkelruimte en de Impactscoretool ammoniak (VPAS instrument).

In het kader van het GRB (Grootschalig Referentie Bestand) werd een functionele analyse afgerond voor de aanpassing van de patrimonium databank (en BHIO databank). Het projectplan ter realisatie hiervan wordt verder uitgewerkt. De budgetten voor de toekomstige realisatie ervan werden voorzien voor uitvoering in 2015 en 2016.

De applicatie server migratie zal gerealiseerd worden na advies van het Facilitair Bedrijf in verband met de Datacenter strategie. In tussentijd heeft het ANB wel al de migratie gestart naar een proeftuin. Ondertussen samen met de VLM en het AGIV gekeken naar een gemeenschappelijke strategie. De keuze van een nieuw datacenter is dan ook een strategische keuze waarbij alle opties eerst moeten worden afgewogen om dan te komen tot een gefundeerde keuze voor de lange termijn.

Voor de koepelorganisatie Natuurinvest werd een nieuwe website ontwikkeld. Deze website verwijst verder door naar de vier onderliggende 'producten' van de organisatie: Inverde, ecopedia, natuurlocaties en houtverkopen.

Inverde zette verder in op digitaal opleiden en kennisdelen. Binnen langdurige vormingen zoals natuurmanagement wordt door deelnemers uitgebreid gebruik gemaakt van ecopedia als online naslagwerk. Op maat van de deelnemers werd voor elke cursusdag een online traject ter voorbereiding ontwikkeld.

2.5. Communicatie

Het Agentschap voor Natuur en Bos heeft een grondig uitgewerkte communicatiestrategie. Die maakt duidelijk de keuze om mensgericht te communiceren richting het brede publiek. Dit met speciale aandacht voor de zogenaamde natuurtoeristen en natuurgebruikers. Dat zijn mensen die vrij vaak in de Vlaamse natuur vertoeven, maar zich niet echt bewust zijn van de waarde van die natuur (sporters, recreanten, ...). Deze segmentering is gebaseerd op een wetenschappelijke doelgroepenanalyse. Daarnaast tracht het communicatieteam om specifieke doelgroepen op maat te bereiken. Topprioriteit zijn de communicatieve ondersteuning van de Europese natuurdoelen en het ontwikkelen van een gebruiksvriendelijke belevingswebsite.

Ook de interne communicatiestrategie werd verder uitgerold door het operationeel plan uit te voeren. De focus lag hier op de communicatie van de herstructurering van het ANB. Hierdoor is automatisch minder aandacht gegaan naar acties passend binnen het eerder vastgelegde intern communicatieplan.

Resultaten

EXTERNE COMMUNICATIE

Externe campagnes

De externe campagnes waren een succes. De **Dag van het Park** met als thema Smaak viel letterlijk in de smaak zowel bij gemeentes en andere organisatoren, met een 100-tal activiteiten, als bij de pers. Zo was minister Joke Schauvliege in het kader van de Dag van het Park een week lang te gast bij televisie- en chef-kok Sofie Dumont in het VTM-programma 'De Keuken van Sofie'.

De Week van het Bos vond dit jaar voor de 41ste keer plaats en is één van de oudste campagnes van de Vlaamse Overheid. Het thema dit jaar waren de natuurhelden, waarbij de nadruk gelegd werd op het feit dat natuur er niet zomaar komt, maar het resultaat is van het harde werk van heel veel mensen. Tegelijk komt dit thema tegemoet aan het doel van ANB om onze medewerkers (met als bekendste figuur de boswachter) in beeld te brengen. Een succesvolle campagne met als absolute blikvanger de enorme weerklank in de pers. In totaal verschenen 152 waardevolle artikels in zeer verschillende media. Een ongekend succes.

Ook de tools voor de scholen zijn op zeer veel enthousiasme onthaald. Meer dan 1000 leerlingen doorliepen de hele wedstrijd en kregen de badge van natuurheld. De spontane reacties van de leerkrachten en leerlingen waren zeer positief. Er is een record aantal activiteiten geregistreerd, namelijk 210.

Lancering belevingswebsite

De nieuwe website www.natuurenbos.be trekt resoluut de kaart van de beleving en wil de bezoeker informeren en enthousiasmeren over het ruime aanbod aan activiteiten in de Vlaamse natuur. De opbouw van de site is gebaseerd op het principe van 'de converserende overheid' en wil in interactie gaan met de gebruiker. De website biedt daarnaast, op een tweede niveau een goed overzicht van alle relevante beleids- en beheerinformatie. De nieuwe website is gelanceerd en wordt positief onthaald. In 2016 volgt een campagne om de belevingswebsite te promoten.

Ontwikkelen en uitvoeren van een sociale mediastrategie rond beleving

Het ANB wil bekender en zichtbaarder worden bij het ruime publiek en zet hiervoor sociale media in.

In januari 2015 startten 6 boswachters met twitter.

De boswachter-tweets worden dagelijks gemonitord en de boswachters zelf krijgen om de twee maanden feedback ter verbetering.

Daarnaast is het ANB ook zeer actief op facebook. Het aantal bezoekers blijft stijgen. Momenteel zijn er meer dan 9000 fans op facebook. Een verdubbeling ten opzichte van 2014. Via twitter bereikt het ANB ondertussen meer dan 3600 volgers. Een stijging met ruim 25% ten opzichte van 2014. Ook op instagram is het ANB actief.

De Europese natuurdoelen

Het communicatieplan voor de realisatie van de natuurdoelen werd verder geïmplementeerd. Nu en in de toekomst vinden er ontbossingen plaats in het kader van de Europese natuurdoelen. Hiervoor werd een draaiboek ontwikkeld met sjablonen, interessante producten en tips waarmee terreinmensen effectief aan de slag kunnen gaan. Dit draaiboek wordt in 2016 nog verder geoptimaliseerd op basis van de input uit de praktijk.

De digitale nieuwsbrief over de Europese natuurdoelen heeft als doel om betrokkenen en geïnteresseerden (die zich hebben ingeschreven op de nieuwsbrief) te informeren. Hiermee bereikt het ANB ondertussen meer dan 2000 mensen.

Het ANB wil op een duidelijke manier en aangepast aan de doelgroep communiceren over de Europese natuurdoelen, wat niet altijd eenvoudig is voor dergelijke complexe materie. De communicatie staat dan ook in de eerste plaats ten dienste van het overlegproces. Zo werd de Europese natuurdoelenwaaier ontwikkeld met van elk habitat en soort een fiche met foto en korte tekst. Per Speciale Beschermingszone (SBZ) werden posters met foto's ontwikkeld van de specifieke doelen (habitats en soorten) in dat gebied. Allemaal met als doel om het overleg te ondersteunen.

Branding Inverde

In het voorjaar lanceerde Inverde een uitgebreide campagne om zich te herpositioneren als opleidingspecialist voor de groene sector. De campagne bestond uit twee sterke beelden en werd uitgevoerd via advertenties in vakbladen, op de bedrijfswagens, in de online communicatie en als aankleding van de kantoorruimtes. In het najaar lanceerde Inverde een tweede campagne, deze keer met als thema 'Inverde heeft in het najaar een rijke oogst aan opleidingen voor je klaarstaan'. Deze

campagne richtte zich voornamelijk tot het brede publiek en werd ingezet via alle digitale communicatiekanalen en als postkaart in cultuurcentra en bibliotheken.

INTERNE COMMUNICATIE

Ook in 2015 werd de “Train je collega”-campagne ondersteund door een uitgebreide communicatiecampagne die al van start ging tijdens het voorjaar van 2014. In een eerste fase werd een ‘save the date’ verstuurd via Outlook, in een tweede fase werden collega’s aangemoedigd om zich op te geven als trainer, in een derde fase konden alle collega’s zich ook effectief inschrijven voor één of meerdere opleidingen. Voor deze campagne werden alle communicatiemiddelen ingezet: intranet (met link op de homepage naar specifieke Train je collega-pagina’s), de digitale nieuwsbrief, posters, direct mails, face-to-face.

2015 is het jaar van de herstructurering van het ANB. De focus van de interne communicatie lag dan ook daar. Zo werden een periodieke interne nieuwsbrief rond de herstructurering uitgestuurd, infosessies en roadshows georganiseerd en ging de directieraad op basis van de noden het terrein op om te informeren en bezorgdheden ter harte te nemen. De interne communicatie die de herstructurering met zich mee bracht werd intensief, correct, snel en accuraat uitgevoerd.

Brunchbox gaat vreemd

Met Brunchbox willen we het kennisdelen van collega’s voor collega’s binnen het ANB en Inverde een duwtje in de rug geven (tijdens een duurzame brunch). Er werden drie brunchboxen georganiseerd. Eén brunchbox werd gegeven door de collega’s van INBO onder de noemer ‘brunchbox gaat vreemd’.

Interne evenementen

De teamdag van het ANB vond plaats op 11 september 2015 in het provinciaal domein van Kessel-Lo. Met 20% van de medewerkers tevreden en 74% zeer tevreden kunnen we spreken van een succes.

2.6. Financieel management

Het ANB neemt deel aan één van de pilootprojecten in het project van de Vlaamse overheid rond het optimaliseren en vernieuwen van het financieel instrumentarium. Binnen het project worden de begroting en boekhouding gekoppeld aan prestaties in het kader van transparantie binnen een slagkrachtige overheid.

Om deze doelstellingen te bereiken wordt gewerkt op twee vlakken:

- Optimalisering en modernisering van de financiële administratie
- Financieel Management: integratie van de verschillende cycli gericht op prestatie management.

Resultaten

Het digitaal proces vereffenaar lang overheidsopdrachten werd verder geoptimaliseerd. De behandeltermijn van de vastleggingen werd verkort door de dubbele controles te schrappen.

Een audit van de financiële processen met de focus op het betalen van facturen gaf aan dat de verschillende richtlijnen en instructies rond financiële dossiers gebundeld en op een uniforme manier gecommuniceerd moeten worden. Nieuwe processen werden uitgewerkt en bestaande financiële processen werden aangepast.

De Vlaams Regering besliste om een dienstencentrum op te richten voor de hele Vlaamse overheid. Een van de diensten is de opstart van een boekhoudkantoor. Het ANB stapt gefaseerd in het boekhoudkantoor. In de eerste fase wordt ingestapt met de boekhoudkundige goedkeuring van vaste activa, het begunstigdebeheer en de interne verrichtingen.

2.7. Handhaving

In uitvoering van de handhavingsstrategie voor de periode 2013-2020, wordt het concept programmatisch handhaven toegepast op de werking van de natuurinspectie. Hierbij wordt de informatie, kennis en ervaring van het ANB en haar partners gestructureerd benut om het gedrag van de prioritaire doelgroepen effectief en efficiënt te beïnvloeden. De handhavingsuitdaging staat daardoor centraal, in plaats van de eigen capaciteiten, bevoegdheden en handavingsgewoonten.

De eerste stap binnen programmatisch handhaven is vaststellen waar de beleidsdoelen het meest worden bedreigd, met behulp van een risicoanalyse die in 2013 werd uitgevoerd.

Deze risicoanalyse heeft geleid tot het benoemen van prioriteiten voor de komende periode, meer bepaald wordt ingeschat welke overtredingen het grootste negatieve effect op natuurwaarden hebben en wordt een eerste inschatting gemaakt van het naleefniveau van de verschillende doelgroepen waarop deze regelgeving betrekking heeft.

Er wordt verder werk gemaakt van een volgende stap in programmatisch handhaven, namelijk het uitvoeren van een doelgroepanalyse. De prioriteiten worden vertaald in nieuwe handhavingsactiviteiten. Deze activiteiten, vaak een mix van meerdere interventies, zijn specifiek gericht op de geprioriteerde doelgroepen.

Resultaten

Het handhavingsplan 2014-2015 werd verder uitgevoerd met bijzondere aandacht voor de voortzetting van het project programmatisch handhaven. Dat project omvat naast de opmaak van een risicoanalyse ook de opmaak van doelgroepanalyses waarin gepeild wordt naar de motieven van een doelgroep om regels al dan niet na te leven.

In 2015 werden doelgroepanalyses voor landbouwers en overheden (beherende overheden) uitgevoerd en werd een lijst van mogelijke interventies opgesteld waarover verder overleg met de betrokkenen zal plaatsvinden. De resultaten hiervan worden verwerkt in het handhavingsplan 2016-2019.

Het handhavingsrapport 2014 werd opgesteld. Met dat rapport levert het ANB een bijdrage aan het jaarlijks milieuhandhavingsrapport van de Vlaamse Hoge Raad voor Milieuhandhaving.

Het ANB was vertegenwoordigd op de vergaderingen van de diverse overlegfora (VHRM, werkgroepen VHRM, werkgroep LNE-milieuhandhaving) en heeft daarin een actieve bijdrage geleverd, onder meer:

- De ANB-bijdrage aan het VHRM jaarrapport
- De ANB-bijdrage aan de kadernota integrale veiligheid in het kader van de werkgroep vervolgingsbeleid
- Opvolging werkgroep beleidsdomeinoverschrijdend inspectiebeleid
- Voordrachten op een VHRM-congres (over bestuurlijke maatregelen) en een VHRM-workshop (over indicatoren voor handhaving)

- Waarneming van het secretariaat en het voorzitterschap van de subwerkgroep Programmatie van de werkgroep Innovatie en Programmatie. Binnen deze werkgroep werd het ontwerp Milieuhandhavingsprogramma uitgewerkt.

De verhouding van het aantal opgemaakte aanmaningen ten opzichte van het totaal aanmaningen en PV's bedroeg 62 % voor 2015. Het percentage blijft stijgen: van 36 % in 2010 tot 57 % in 2014 en 62 % in 2015. Dit benadrukt het succes van de focus op preventie.

Het instructiehandboek met richtlijnen voor de natuurinspecteur en de handhavingsapplicatie werden ook in 2015 geactualiseerd.

2.8. Regelgeving

Het project wetsintegratie is ontstaan uit de nood tot afstemming van de diverse ANB-gerelateerde regelgevingen, betreffende natuur, bos, jacht en visserij. In hun huidige vorm zijn deze regelgevingen niet volledig op elkaar afgestemd. Dit heeft mogelijk negatieve gevolgen op het vlak van de rechtszekerheid en de effectiviteit van de regelgeving. Om deze reden wil het ANB, in het belang van de betrokken partijen, niet in het minst de burger die als rechtsonderhorige met deze regelgeving te maken krijgt, haar sectorregelgeving grondig afstemmen.

Voor dit project is gewerkt met behulp van modules. De omvangrijkste module is gevat door de werktitel 'Geïntegreerd Beheer van de Natuur' (GBN). Meer specifiek is het, om tot een effectiever natuurbeleid te komen, aan de orde om een doorgedreven vereenvoudiging en integratie van het Bosdecreet en het decreet natuurbehoud door te voeren. Gezien de omvang zal de operatie tot vereenvoudiging en integratie in twee fases gebeuren. Fase I is grotendeels afgerond.

Voor de overige, kleinere modules van het project wetsintegratie zijn de werkzaamheden vrijwel allemaal afgerond, en voor de meeste zijn inmiddels regelgevende initiatieven in het besluitvormingsproces terecht gekomen.

Binnen het project wetsintegratie wordt een wettelijk kader gecreëerd voor vrijwillige natuurontwikkeling van natuur, wordt de integratie van de natuurvergunning in de omgevingsvergunning bekeken, wordt het inzetten van instrumenten herbekeken zodat overheden, verenigingen, gezinnen en bedrijven meer betrokken worden en worden kwaliteitsgaranties ingebouwd.

Buiten het bereik van het project wetsintegratie werd nog een aantal andere regelgevende initiatieven gepland:

- Evaluatie verhandelbare boscompensatierechten
- Code Goede Natuurpraktijk – luik waterlopen
- Implementatie regelgeving bebossing en herbebossing in het kader van PDPO III
- Organisatie nieuwe wildbeheer- en jachtexamencommissie
- Decreet houdende wijziging van het Jachtdecreet
- Ontwerpbesluiten nieuwe wildbeheer- en jachtexamencommissie
- Herziening Soortenbesluit
- Besluit van de Vlaamse Regering houdende de definitieve vaststelling van de historisch permanente graslanden in de landbouwstreek de Polders
- Besluit van de Vlaamse Regering houdende een verbod op het gebruik van warrelnetten en kieuwnetten in de Vlaamse strandzone ter bescherming van zeezoogdieren

Resultaten

Project wetsintegratie

In 2014 keurde de Vlaamse Regering een nieuw natuurdecreet goed. Deze wetgeving vormt de basis van het natuurbehoud in Vlaanderen. Het ANB werkte aan de concretisering van de basisprincipes uit het decreet in de vorm van uitvoeringsbesluiten.

De twee voorontwerpbesluiten van de Vlaamse Regering, inzake de criteria duurzaam natuurbeheer en inzake financiering, zijn opgemaakt, inclusief de opmaak van de noodzakelijke begeleidende documenten zoals een nota voor de Vlaamse Regering en een reguleringsimpactanalyse. Er werd een conceptnota opgesteld voor het nieuw financieringssysteem. Deze nota werd uitvoerig besproken met de betrokken doelgroepen en aangepast aan de hand van hun opmerkingen.

De voorbereidingen voor de 2de principiële goedkeuring van het uitvoeringsbesluit betreffende de natuurbeheerplannen en de erkenning van natuurreservaten is gebeurd: de opmerkingen van de Strategische Adviesraden zijn verwerkt. In het ontwerpbesluit inzake natuurbeheerplannen is voorzien in een grondige integratie met het beheerplan in uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet.

Tenslotte werd een voorontwerp van decreet betreffende de fiscale gunstmaatregelen die verbonden zijn aan natuurbeheerplannen uitgewerkt. Dit voorontwerpdecreet voert een aantal wijzigingen door in het Bosdecreet, het natuurdecreet en met name in de Vlaamse Codex Fiscaliteit van 13 december 2013. Het doel is om het fiscaal instrumentarium voor natuur en bos te stroomlijnen en te harmoniseren, zodat er een coherent geheel van financiële en fiscale instrumenten wordt gevormd dat beter inspeelt op de huidige behoeften in het natuurbeleid. Op deze manier zal de inzet van deze instrumenten leiden tot een effectiever en meer doelmatig natuurbeleid.

Deze 4 initiatieven zijn klaar om in formeel politiek proces te worden gestopt.

Andere regelgevende initiatieven

De werkzaamheden omtrent een code van goede praktijk inzake het natuurlijk beheer van waterlopen heeft geleid tot een ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering, dat op 10 juli 2015 definitief werd goedgekeurd door de Regering. De inwerkingtreding vond plaats op 30 augustus 2015.

De nieuwe wetgeving rond subsidiëring van bebossingen en herbebossingen in het kader van het Programma voor Plattelandsontwikkeling III werd definitief vastgesteld bij besluit van de Vlaamse Regering van 2 oktober 2015. De inwerkingtreding vond plaats op 30 november 2015.

Een ontwerp van decreet tot aanpassing van het jachtdecreet werd opgemaakt en de totstandkomingsprocedure werd opgestart. Op 3 april 2015 keurde de Vlaamse Regering het ontwerp definitief goed. Goedkeuring in het Vlaams Parlement volgde op 30 juni 2015, waarna de

Vlaamse Regering bekrachtigde en afkondigde op 3 juli 2015. De inwerkingtreding gebeurde op 30 juli 2015.

Het voorstel van ministerieel besluit tot samenstelling van beide commissies werd voorgelegd aan de minister. De goedkeuring van beide besluiten was een feit op 29 juli 2015.

Een ontwerp van besluit tot wijziging van het Soortenbesluit is opgemaakt en overgemaakt aan het kabinet.

De noodzakelijke stappen tot uitvoering van de procedure tot vaststelling en bescherming van historisch permanente graslanden als weergegeven in artikel 9bis van het natuurdecreet zijn ondernomen. Dit resulteerde in de definitieve vaststelling van een besluit van de Vlaamse Regering op 27 november 2015, waarin enerzijds voorzien wordt in de definitieve vaststelling van een reeks graslanden alsook in de bescherming van die graslanden.

Een ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering houdende een verbod op het gebruik van warrelnetten en kieuwnetten in de Vlaamse strandzone ter bescherming van zeezoogdieren werd opgemaakt en overgemaakt aan het kabinet. De definitieve goedkeuring van het besluit vond plaats op 13 maart 2015. De inwerkingtreding ervan was een feit op 4 april 2015.

2.9. Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Een belangrijke evolutie in de werking van de overheid, is het groeiend besef dat duurzaamheid de norm moet zijn. In het Vlaams regeerakkoord en het Pact 2020 staat duurzaamheid centraal. Het ANB wil als agentschap van de Vlaamse overheid mee het goede voorbeeld geven.

Een duurzaam beleid vraagt om een beslissingskader voor het vaststellen van projecten en nieuwe processen waarin meetbare duurzaamheidscriteria meegenomen worden. Betrokkenheid van maatschappelijke actoren is daarbij een van de speerpunten. Het managen van belanghebbenden gaat van het tijdig voorzien van de juiste informatie aan de juiste personen tot het voorzien van een efficiënte en kwaliteitsvolle dienstverlening en regelgeving. Het agentschap betreft de doelgroepen bij het vormgeven van projecten en beleid in het algemeen.

Duurzaamheid en waarden nemen een belangrijke positie in binnen het personeelsbeleid. Er wordt extra aandacht besteed aan diversiteit, met gelijkwaardige kansen voor ieder individu en iedere groep, integriteit en welzijn van de eigen werknemers.

Niet enkel binnen de werking van het agentschap wordt maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) belangrijker. Ook de partners waarmee het agentschap samen werkt dragen deze waarden mee uit. Duurzaam aanbesteden en duurzaam omgaan met vastgoed zijn thema's waarbij rekening gehouden wordt met duurzaamheid. Het concept 'Life Cycle Costing' gaat een belangrijke plaats innemen in het aankoopbeleid.

Ook bij het organiseren van interne en externe evenementen gaat extra aandacht naar duurzaamheid. Zo wordt rekening gehouden met locatie, catering en een efficiënte en effectieve invulling van het programma. Het intern draagvlak rond duurzaamheid wordt versterkt door het opzetten van een structurele interne communicatie rond onderstaande thema's.

In het kader van Maatschappelijk verantwoord ondernemen wordt gewerkt aan de volgende thema's:

- Goed bestuur
- Belanghebbendenmanagement
- Personeel
- Duurzaam vastgoed
- Duurzame aanbesteden
- Communicatie

Een groot deel van de acties rond belanghebbendenmanagement en personeel werden opgenomen in de andere hoofdstukken van dit ondernemingsplan.

Resultaten

Thema Goed bestuur

Geïntegreerde projecten kregen een duidelijke plaats in de organisatie in ANB2.0. Een afzonderlijke entiteit zal namelijk focussen op deze werking om het resultaat op terrein te verhogen en de relaties met partners te versterken. Daarnaast werd de projectwerking binnen het ANB verder geprofessionaliseerd door gebruik te maken van de tool Apropos en door duidelijke richtlijnen. Een audit rond programmabeheer werd gestart en zal in de loop van 2016 verbeterpunten aanreiken.

Er werd in 2016 een aanvang genomen met het project procesmanagement waarbij zeer sterk gefocust wordt op het zoeken naar efficiëntieverbeteringen.

Thema verduurzamen van vastgoed

Naast economische belangen worden ook sociale en ecologische waarden meegenomen in het concessiebeleid. Zo worden de aangeboden projecten voor de concessies van openbaar domein voor de helft beoordeeld op de inhoudelijke invulling. Een hogere meerwaarde voor de natuurbeleving van de bezoekers, een hogere ecologische impact en een hogere maatschappelijke bijdrage levert een hogere scores op. Op deze manier werden het laatste jaar verschillende concessies gegund.

Het proces van het verlenen van concessies werd geaudit. Er werd een visie opgemaakt op het vermarkten van panden en het vier ogen principe werd ingevoerd voor de beoordeling van toewijzingen van concessies.

Thema duurzaam aanbesteden

Het wagenpark binnen het ANB werd verder afgebouwd. Sinds 2010 is er een afbouw van ruim 8 %. Er werd een elektrische wagen en een CNG-wagen aangekocht. Het aankoopbeleid van het agentschap is gealigneerd op het duurzaam aankoopbeleid van de Vlaamse overheid.

Communicatie

Bij het organiseren van evenementen en studiedagen werd steeds gekozen voor de duurzaamste oplossing, afgewogen tegenover de doelstelling van het event. De afweging is er op verschillende punten. Twee elementen die steeds aan bod komen bij elk event zijn duurzame verplaatsing en duurzame catering. Zo wordt er standaard geen tonijn voorzien en 50% van het aanbod is vegetarisch.

Het interne draaiboek voor het organiseren van evenementen wordt gescreend op duurzaamheid en aangepast waar nodig.

3. Regeringsafspraken

3.1. Aanbevelingen Audit Vlaanderen

Op basis van de zelfevaluatie van 2014 werd een actieplan voor de organisatieontwikkeling opgemaakt. Dit werd zo veel mogelijk geïntegreerd in het ondernemingsplan 2015. Vervolgens werd een nieuwe zelfevaluatie gedaan in het najaar 2015.

Veel aspecten van de organisatiebeheersing worden aangepast door de reorganisatie naar ANB2.0. Dit gaat niet enkel over structuren, maar ook over de manier waarop processen georganiseerd worden, communicatie verloopt, doelstellingen opgemaakt worden en dergelijke meer. De effecten hiervan zullen pas in de loop van 2016 of nadien zichtbaar worden.

In 2015 waren er drie openstaande aanbevelingen uit eerdere audits. Twee daarvan werden afgesloten en de documenten ter staving van de status 'gerealiseerd' werden overgemaakt aan Audit Vlaanderen. Een laatste aanbeveling, in verband met bedrijfscontinuïteitsmanagement op het vlak van ICT, bevindt zich in de laatste fase.

Het agentschap heeft op eigen initiatief een hele reeks interne audits laten uitvoeren door een externe partner. Deze audits omvatten de volgende onderwerpen: Communicatie met invertebraten, vermarkten van terreinen, houtverkoop, aankoop van gronden, vermarkten van panden, ICT-beleid, HRM, Kuddebeheer, logistiek, subsidies. De opvolging van de aanbevelingen uit deze audits gebeurt door de daartoe aangestelde directeur Audit bij het ANB.

3.2. Opvolging kerntakenplannen

Op 17 juli 2015 werden de kerntakenplannen goedgekeurd door de Vlaamse Regering. Deze zijn het resultaat van overleg tussen politiek en administratie en geven aan welke van de huidige activiteiten van de departementen en agentschappen meer en minder essentieel zijn om de beleidsdoelstellingen te bereiken en de dienstverlening te verzekeren.

De kerntakenplannen zetten in op vijf belangrijke assen: de eigen dienstverlening, regelgeving, handhaving en inspectie, vergunningen en erkenningen en tot slot subsidies. Op basis van deze principes kijkt de Vlaamse overheid kritisch naar haar eigen taken en werking. Zo wil ze nog meer tot een resultaats- en klantgerichte werking komen en haar dienstverlening verder verbeteren.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van:

- het voorstel in het kerntakenplan;
- de aanduiding of het voorstel betrekking heeft op de eigen entiteit of ook andere entiteiten/partners betrokken zijn;
- de status (op schema/ op te starten/ afgerond);
- een inventarisatie van wat/ wie is er nog nodig om beslissing uit te voeren? (regelgeving aanpassen, betrokken partijen, financiën...).

	Bruto VTE Totaal	Imp act op VTE	Entiteitseigen (ja of neen)	Status (op schema/ op te starten/ afgerond)	Wat/ wie is er nog nodig om beslissing uit te voeren? regelgeving betrokken financiën...)
ANB	309,54	33,9			
Optimalisatie aangewezen	251,56	13,6		Op schema Gaat pas in op ogenblik van afvloeï huidige celhoofd (vermoedelijk 2018)	
Vaststellen en opvolgen delicten of meldingen	13,58	1		Op schema	
Uitvoeren van werken voor eigen patrimonium (uitvoeren beheer)	237,98	12,6	ja	Op schema	Extra budget voor uitbesteding
Vatbaar voor afbouw	57,98	20,3			
Brede adviezen	22,11	4		Op schema	Regelgevend initiatief
Vergunningen/ machtiging	14,86	3,4		Op schema	Regelgevend initiatief
Topografische metingen	2,45	2	Ja	Op schema. Gaat pas in op ogenblik van afvloeï bestaande landmeters.	
Beheer kuddes	18,56	8	ja	Op schema	Extra budget voor uitbesteding
Uitvoeren van werken voor eigen patrimonium	Meegeteld bij optimalisatie	2,9	ja	Op schema	Extra budget voor uitbesteding

3.3. Opvolging personeelsbesparing

Tegen het einde van 2019 moet het aantal personeelsleden van de Vlaamse overheid verder met 1.963 koppen zijn gedaald. Momenteel is het richtcijfer van het ANB een daling van 79 koppen (10,1%) in vergelijking met de norm van 30 juni 2014 (784 koppen).

Eind november 2015 stond de teller op 747 personeelsleden, een daling van 37 koppen. Rekening houdend met de lopende wervingen (14 vacatures), betreft de daling 23 koppen (2,9%).

Toestand op	Koppen	vergelijking juni 2014 in #	vergelijking juni 2014 in %	vergelijking juni 2009 in #	vergelijking juni 2009 in %
30/06/2009	833	49	6,3%	0	0,0%
30/06/2010	808	24	3,1%	-25	-3,0%
30/06/2011	801	17	2,2%	-32	-3,8%
30/06/2012	807	23	2,9%	-26	-3,1%
30/06/2013	780	-4	-0,5%	-53	-6,4%
30/06/2014	784	0	0,0%	-49	-5,9%
31/12/2014	779	-5	-0,6%	-54	-6,5%
30/06/2015	765	-19	-2,4%	-68	-8,2%
30/11/2015	747	-37	-4,7%	-86	-10,3%

Opmerking: eind november 2015 waren er 14 lopende vacatures

Tabel 4. Overzicht personeelsaantallen.

Het Personeelsplan werd opgemaakt en gevalideerd voor 2016. Er werd voor gekozen om in twee fasen te werken: vooreerst een personeelsplan voor 2016 en vervolgens een personeelsplan op wat langere termijn. Op die manier is er duidelijkheid op korte termijn en toch ruimte om in 2016 kritisch te onderzoeken waar en hoe de efficiëntie nog verhoogd kan worden.

Bij de opmaak van het personeelsplan 2016 werd rekening gehouden met het volgende:

- de vernieuwde organisatiestructuur
- de resultaten van het kerntakenplan
- de evolutie van de centralisatie van de managementondersteunende diensten
- de begrotingsopmaak 2016
- de besparingsnorm in arbeidsplaatsen en loonbudget
- de reeds gekende resultaten van de besparingen in koppen en budget
- de verwachte natuurlijke uitstroom

In 2015 werden de functiebeschrijvingen geactualiseerd, zodat het volgende personeelsplan niet alleen in rangen en graden maar ook conform de functiematrix kan worden opgesteld.

4. Het agentschap in cijfers

Kencijfer	2014	2015
Totale oppervlakte Vlaamse natuurreservaten	6.680 ha	6.680 ha
Totale oppervlakte erkende natuurreservaten	17.817 ha	18.263 ha
Totale oppervlakte aangewezen bosreservaten	3.134 ha	3.186 ha
Totale oppervlakte VEN	90.521 ha	91.796 ha
Totale oppervlakte natuurverwevingsgebied	4.337 ha	4.997 ha
Totale oppervlakte Speciale Beschermingszones - Habitatrichtlijngebied - Vogelrichtlijngebied	166.322 ha 105.021 ha (38 SBZ-H) 98.243 ha (24 SBZ-V)	166.322 ha 105.021 ha (38 SBZ-H) 98.243 ha (24 SBZ-V)
Totale oppervlakte Ramsar-gebieden	5.572 ha	5.572 ha
Totale oppervlakte in beheer bij het ANB, waarvan:	80.509 ha	80.733 ha
Totale oppervlakte domeinen in medebeheer	33.856 ha	33.811 ha
- openbaar bos	23.889 ha	24.004 ha
- militaire domeinen	9.967 ha	9.807 ha
Totale oppervlakte met beheeroverdracht naar het ANB	8.204 ha	8.350 ha
Totale oppervlakte in eigendom van het ANB	38.449 ha	39.354 ha
Totale oppervlakte gecertificeerd bos	21.605 ha	21.605 ha
Percentage ANB-domeinen met een goedgekeurd beheerplan	53 %	55 %
Aantal lopende natuurinrichtingsprojecten	15	14
Aantal soortenbeschermingsprogramma's in uitvoering	0	2
Aantal erkende vogelopvangcentra	10	10
Aantal erkende wildbeheerseenheden	182	184
Aantal toegangspoorten domeinen	9	9
Totaal aantal jachtverloven en jachtvergunningen	12.291	12.950
Totaal aantal visverloven	67.554	65.913
Volume hout dat jaarlijks wordt verkocht	228.026 m ³	226.575 m ³
Aantal erkende exploitanten en kopers van hout	336	330
Aantal zaadboomgaarden van het ANB	99	99

Aantal erkende speelzones	515	544
Aantal aangevraagde INBO-adviezen	79	60
Totaal aantal opgemaakte Processen-Verbaal	656	665
Aantal medewerkers van het agentschap	779	747

5. Financieel verslag

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de benutting van de kredieten op 31/12/2015. De bedragen worden weergegeven in k.euro.

	VAK BA 2015 (euro)	VAK Benut (euro)	VAK benuttings%
Apparaatskredieten			
LD0/1LA-H-2-Z/LO (Lonen)	36.059	35.913	99,60%
LD0/1LA-H-2-Z/WT (Werking)	3.429	3.423	99,84%
Algemene Uitgavenbegroting			
LD0/1LC-H-2-F/WT (Beleid)	5.726	5.714	99,80
LD0/1LC-H-5-Y/IS (Natuurinrichting)	2.734	2.734	100%
LD0/1LC-H-4-F/WT (VRK's)	4.168	4.738	113,68 %
LDO/1LC-H-4-Y/IS (Overdracht VLM middelen Bossencompensatie)	850	850	100%
MINA fonds			
LBC/3LD-H-2-A/WT (Beleid)	45.685	45.662	99,95%%
LBC/3LD-H-2-Z/IS (Grondenbank VLM)	4.132	4.132	100%
LDC/3LD-H-2-A/WT (Werking vereffenaar kort)	4.026	4.018	99,81%%

	VEK BA 2015 (euro)	VEK Benut (euro)	VEK benuttings%
Apparaatskredieten			
LD0/1LA-H-2-Z/LO (Lonen)	36.059	35.838	99,39%
LD0/1LA-H-2-Z/WT (Werking)	3.429	3.429	100%
Algemene Uitgavenbegroting			
LD0/1LC-H-2-F/WT (Beleid)	5.500	4.498	99,96%
LD0/1LC-H-5-Y/IS (Natuurinrichting)	2.734	2.734	100%
LD0/1LC-H-4-F/WT (VRK's)	4.168	4.392	105,37%
LDO/1LC-H-4-Y/IS (Overdracht VLM middelen Bossencompensatie)	850	850	100%
MINA fonds			
LBC/3LD-H-2-A/WT (Beleid)	44.311	44.306	99,99 %
LBC/3LD-H-2-Z/IS (Grondenbank VLM)	8.3600	8.406	100,55 %
LDC/3LD-H-2-A/WT (Werking vereffenaar kort)	3.526	3.528	100,07%